

Marián Sekerák

Dávid a Goliáš: Spolu alebo proti sebe? Bilaterálne vzťahy Svätej stolice a USA v kontexte medzinárodnej politiky¹

Abstract

The Holy See is an exceptional international political agent which has existed longer than the Westphalian (or Post-Westphalian) system of international relations. This is so thanks to its close interconnection with the Catholic Church and to the institution of the Papacy itself. Nevertheless, it is interesting to note that the Holy See's relations with other international actors have not been thoroughly scientifically examined. This deficit is even more evident in both the Slovak and Czech academic milieu. This paper clarifies bilateral relations between the Holy See and the United States of America. I examine the following breaking points and landmarks of the relations of these two political entities: the Vietnam War, the two Gulf Wars, controversies related to diplomatic nominees during Obama's first term, and U.S. Catholic bishops' involvement in domestic policy. In conclusion, I offer a short evaluation of their bilateral relations.

1) Text vznikol v rámci Programu rozvoja vedných oblastí na Univerzite Karlovej v Prahe (PRVOUK), P 17 Vědy o společnosti, politice a médiích ve výzvách doby, riešenom na Inštitúte politologických štúdií Fakulty sociálnych vied Univerzity Karlovej v Prahe.

Key words: Holy See, Vatican City State, United States of America, Apostolic Nuncio, pope, Vietnam War, War in Gulf, War over Iraq

1. Úvod

Svätá stolica predstavuje výnimočného medzinárodnopolitického aktéra, ktorý vďaka úzkemu prepojeniu s katolíckou cirkvou a inštitúcií pápežstva existuje dlhšie než samotný Vestfálsky systém medzinárodných vzťahov (srov. Matlary 2001, 81). Hoci sa môže zdať, že medzinárodné vzťahy ako vedná disciplína majú sklon vo svojom výskume tému Svätej stolice skôr prehliadať (srov. Barbato 2013, 29), jej kroky v medzinárodnej politike sú už dlhodobo predmetom pomerne intenzívneho vedeckého i laického záujmu a v ostatnom čase má tento trend vzrastajúcu tendenciu. Ešte zaujímavejšie je sledovať tieto kroky v korelácii so zahraničnými politikami iných štátov, zvlášť pokiaľ ide o ich interakciu, prípadne reakciu na zásadné zlomové udalosti v medzinárodných vzťahoch, akými sú spravidla vojnové konflikty či rôzne medzinárodné incidenty. Úsilím autora v predkladanej štúdii je ponúknuť analýzu praktických dôsledkov bilaterálnych vzťahov Svätej stolice s ďalším mimoriadne zaujímavým medzinárodnopolitickým aktérom – Spojenými štátmi americkými. Niektoré vybrané aspekty týchto stykov už síce boli v priebehu ostatných približne 30 rokov relatívne podrobne analyzované (napr. Van Der Molen 1984; Galligan 1985; Woolner a Kurial 2003; Weigel 2004; Franco 2008, 2010; Gayte 2011, 2013), no stále absentuje adekvátne syntetizujúci a komplexnejší pohľad, ako aj seriózne vedecko-analytické pokrytie najnovších udalostí týchto bilaterálnych vzťahov. Zvlášť to platí o slovenskom a českom prostredí, kde až na niekoľko výnimiek zaoberajúcich sa diplomaciou Svätej stolice vo všeobecnosti i niektorými jej parciálnymi zahraničnopolitickými aktivitami (Sekerák 2012, 2013; Halas 2013) alebo historickými udalosťami súvisiacimi skôr s katolíckou cirkvou (napr. Hrabovec 2008; Balík 2013) či inštitúciou pápežstva (Suchánek 2012; Žák 2013) než s Apoštolským stolcom ako takým, takmer neexistuje relevantná odborná analýza spomínaného druhu. Z týchto dôvodov sú výskumníci a výskumníčky z oblasti politológie a medzinárodných vzťahov nútení/é spoliehať sa prevažne iba na (mnohokrát svojim spracovaním chabé, povrchné a neprofesionálne) žurnalistické výstupy či popularizačné články v periodickej tlači a na internete. Je to práve táto absencia relevantných vedeckých štúdií, ako aj skutočnosť, že odborným analýzám boli a sú podrobované aj súdobé dejinno-politické udalosti, ktoré synergicky nabádajú k tomu, aby bolo do tohto textu začlenené aj aktuálne dianie, ktoré sa týka ešte neukončeného pôsobenia prezidenta Obamu a pápeža Františka.

Pozornosť v tomto texte bude venovaná analýze niektorých dôležitých momentov americko-vatikánskych vzťahov, predovšetkým vatikánskym postojom k vojne vo Vietname, Perzskom zálive a Iraku, kontroverziám v prípade diplomatických nominantov počas prvého funkčného obdobia B. Obamu a komparácii hodnôt Svätej stolice a USA manifestovaným vo vzájomných vzťahoch s prihliadnutím na angažovanie sa amerických katolíckych biskupov v domácej politike. Hlavným výskumným cieľom textu

je úsilie odkryť pozadie kľúčových momentov ovplyvňujúcich doterajšie bilaterálne vzťahy medzi USA a Svätou stolicou a zistiť, do akej miery, resp. či vôbec dochádza k vzájomnému ovplyvňovaniu zahraničnopolitických krokov zo strany týchto dvoch aktérov medzinárodných vzťahov. V štúdii čerpám z analýzy: (a) primárnych prameňov: oficiálne a dostupné vatikánske dokumenty (encyklyky, príhovory, osobné listy a interview pápežov), publicistické texty, (b) mimopramenného poznania a hermeneutiky, ktorú ponúkajú hlavne interpretačné štúdie teoretikov medzinárodných vzťahov, historikov a vatikanistov i rozhovory s dvoma veľvyslancami USA pri Svätej stolici a vyjadrenia prezidenta Obamu počas tlačovej konferencie v roku 2014.

2. Pavol VI. a vojna vo Vietname: vatikánska diplomatická paradigma

Dlhoročný vietnamský konflikt, v ktorom sa angažoval aj J. F. Kennedy, rozhodne nebol iba výlučnou záležitosťou dvoch vtedajších ideologických blokov a štátov, ktoré ho reprezentovali. Pomerne nenápadnú, avšak intenzívnu úlohu v ňom zohrala aj Svätá stolica, a to najmä prostredníctvom iniciatív (dnes už blahoslaveného) pápeža Pavla VI., ktoré sa stali istým typom paradigmy správania sa Svätej stolice v podobných prípadoch v budúcnosti. Situácia bola síce svojím charakterom odlišná oproti karibskej kríze, v ktorej sa angažoval jeho predchodca Ján XXIII. (k jeho mediačnej úlohe v priebehu karibskej krízy pozri Sekerák 2013, 71–73), no vzhľadom na meniace sa zahraničnopolitické podmienky si vyžadovala osobitný prístup, ktorý sa počas Pavlovho pontifikátu vykryštalizoval do tzv. vatikánskej Ostpolitik (pozri Dunn 1982, 250–254; Luxmoore a Babiuchová 2003, 221–251). Na rozdiel od sv. Jána XXIII. bol bl. Pavol VI. konfrontovaný s prebiehajúcim vojenským konfliktom, ktorý síce nepredstavoval priamy stret dvoch ideologických póllov svojej doby, ale výrazne tvaroval ich vzájomné vzťahy. Na rozdiel od svojho predchodcu sa pápež Montini neobmedzil len na mierové výzvy a deklarácie (akokoľvek dôležité a významné), ale priamo sa angažoval ako aktér – sprostredkovateľ. Nemenej významný je aj fakt, že to bol až Pavol VI., ktorý začal intenzívne podnikať apoštolské cesty po celom svete, a ktoré sa usiloval využiť aj na diplomatické, t. j. nielen pastoračné účely.

V prvom rade je potrebné zmieniť tradičný nástroj pápežov v krízových situáciách, ktorým sú výzvy prednesené na verejnom fóre a v pápežských dokumentoch. Hoci bez priamej zmienky o Vietname, dôrazne sa voči akémukoľvek vojnovému úsiliu Pavol VI. ohradil vo svojom slávnom príhovore na Valnom zhromaždení OSN v októbri 1965. V ňom okrem iného zazneli jeho pamätne slová: „*Stačí si spomenúť na krv miliónov ľudí, nezmerateľné a bezprecedentné utrpenie; nezmyselné vraždenie a desivé ruiny sú daňou za zmluvu, ktorá vás zjednocuje, slávnostným sľubom, ktorý musí zmeniť dejiny sveta: Nikdy viac vojny, nikdy viac vojny! Je to mier, mier, ktorý musí viesť osudy národov a celého ľudstva*“ (Pavol VI. 1965b, 881). Aj keď je zrejmé, že hlava katolíckej cirkvi narážala na dôvody (2. svetová vojna), ktoré viedli k ustanoveniu OSN, ktorá si vtedy pripomínala 20. výročie svojho založenia, aktualizačný moment v kontexte vtedajšej medzinárodnopolitickej situácie nie je ťažké medzi riadkami prejavu identifikovať. V podobnom duchu

a s rovnakou horlivosťou sa Pavol VI. vyjadril aj presne o rok nato (4. októbra 1966) vo svojej homílii počas bohoslužby na Námestí sv. Petra vo Vatikáne. Hlavnou témou kázne bol mier medzi národmi a možnosti jeho dosiahnutia (pozri Pavol VI. 1966b).

Medzi významné dokumenty, v ktorých sa zaoberal dôsledkami prebiehajúceho vojnového konfliktu – i keď ani v jednom z nich explicitne nepíše o Vietname –, patria encykliky *Mense Maio* („Mesiac máj“, 1965) a *Christi Matri* („Matka Kristova“, 1966). Vzhľadom na priebeh katolíckeho liturgického roka majú oba texty mariánske načasovanie, keďže mesiac máj je v katolíckej cirkvi zasvätený Panne Márii a október je zas považovaný za mesiac modlitby posvätného ruženca, teda modlitby, v ktorej sa veriaci osobitne obracajú na matku Ježiša Krista. Encykliky sú celé venované problematike úsilia o mier. V prvej z nich pápež zmieňuje „*zhoršujúce sa napätie medzi národmi v určitých častiach sveta*“, pričom ani skúsenosti z dvoch svetových vojen podľa neho nezabraňujú ďalšiemu krviprelievaniu. Varuje pred tým, aby sa snaha o konvergenciu odlišných názorov prostredníctvom rokovaní dostala do podružného postavenia voči utiekaniu sa k zbraniam ako nástroju riešenia problémov (srov. Pavol VI. 1965a, 355). V encyklike *Christi Matri* (podpísaná bola 15. septembra na sviatok Sedembolestnej Panny Márie) si jej autor spomína na svoju cestu do sídla OSN v New Yorku a apely, ktoré tam k medzinárodnému spoločenstvu predniesol a zároveň sa obracia na zodpovedné politické authority s verejnou výzvou: „*Tí, v rukách ktorých spočíva bezpečnosť ľudského rodu, by si mali uvedomiť, že v tento deň a v tomto čase majú vo svojom svedomí veľmi vážny záväzok. [...] V mene Pána ich vyzývame aby prestali. Musia sa spoločne zísť a zasadnúť k úprimným rokovaniam. Veci sa teraz musia vyriešiť, dokonca aj za cenu istých ťažkostí, pretože neskôr sa môžu vyriešiť za cenu nesmiernej škody a obrovského vraždenia, ktoré si teraz ani len nedokážeme predstaviť. Avšak takýto mier musí byť založený na spravodlivosti a slobode pre celé ľudstvo a musí vziať do úvahy práva jednotlivcov a spoločenstiev. V opačnom prípade bude neistý a nestály*“ (Pavol VI. 1966a, 746–747).

Hoci sa Pavol VI. vyhol akémukoľvek jasnému verejnemu vyhláseniu o tom, či je vojna vo Vietname dobrá alebo zlá, „*v súkromí vyslovil svoje pochopenie pre americké úsilie dosiahnuť spravodlivý mier. Pápež však varoval Washington, že najvyššou prioritou by mala ostať ochrana obrazu Spojených štátov amerických v zahraničí, čo bolo postupne narušené bombardovaním Severného Vietnamu*“ (Nutti 2003, 267, pozn. č. 20). Na rozdiel od pomerne opatrných, avšak početných vyhlásení, z ktorých boli vyššie spomenuté tie najvýznamnejšie, bolo pontifikovo angažovanie sa vo vietnamskom konflikte intenzívnejšie na poli diplomacie. Už v priebehu zmienenej cesty do sídla OSN v roku 1965, teda v roku, kedy bolo začaté bombardovanie Severného Vietnamu, sa súkromne v budove hotela Waldorf Astoria v New Yorku stretol s prezidentom Lyndonom B. Johnsonom, ktorý „*si pozorne vypočul pápežove žiadosti o mier vo Vietname*“ (Califano 1991, 238).²

2) Bližšie o tomto stretnutí pozri napr. Johnson (1964).

Dokonca mu tiež neskôr prostredníctvom Mons. Paula Marcinkusa, neskoršieho arcibiskupa, zaslal osobný list, v ktorom žiadal o prímerie a zastavenie bombardovania, ako uvádza Joseph A. Califano Jr. (1991, 238), niekdajší poradca prezidenta Johnsona pre domáce záležitosti v rokoch 1964–1969. V nasledujúcom roku sa Pavol VI. pokúšal priviesť vládu Severného Vietnamu k rokovaciemu stolu, pričom neváhal využiť delegáciu talianskych komunistov, aby kontaktoval Ho Či Mina. Svätá stolica ho požiadala, aby umožnil vstup humanitárnej podpory na svoje územie a pápež zároveň ponúkol územie Vatikánskeho mestského štátu ako priestor na rokovanie s USA. Spočiatku pozitívne sa rozvíjajúci dialóg sa zmenil vo chvíli, keď 13. decembra 1966 začali Spojené štáty americké opäť bombardovať Severný Vietnam (srov. Wynn 1988, 196).

Po týchto udalostiach sa 4. júla 1967 oficiálne vo Vatikáne krátko stretol s Pavlom VI. americký viceprezident Hubert H. Humphrey so svojou manželkou. Okrem tradičnej protokolárnej výmeny darov si s pápežom vymenili aj názory na možnosti mierového riešenia konfliktu, pričom hlava cirkvi vyjadrila zmiešané pocity z amerických krokov vo Vietname, najmä z bombardovania. Hoci nepovažoval USA za agresora, vnímal, že mnoho európskych štátov videlo Spojené štáty americké práve v takomto negatívnom svetle. Toto stretnutie bolo na jednej strane zjavným signálom, že USA neignorujú pontifikovo diplomatické úsilie, no tiež vyjadrením rozhodného zahraničnopolitického postoja Svätej stolice smerom k tomuto konfliktu.³ Viceprezidentova audiencia zároveň pripravila pôdu pre rýchlú návštevu prezidenta Johnsona vo Vatikáne, ktorá sa odohrala krátko pred Vianocami, 23. decembra 1967.⁴ Prezident považoval pápeža za silného spojenca, keďže katolícka cirkev dlhodobo vo svojej náuke oponovala komunizmu, počnúc sociálnou encyklikou Leva XIII. *Rerum novarum* (1891), vrátane intenzívneho mierového volania, ktoré v nadväznosti na karibskú krízu vyjadril (dnes už svätý) Ján XXIII. v sociálnej encyklike *Pacem in terris* (1963), kde okrem iného zdôraznil, že „*je naliehavou požiadavkou spravodlivosti, zdravého rozumu a ľudskej cti, aby sa prestalo s pretekmi v zbrojení*“ (Ján XXIII. 1963, 287).

Antipatie Pavla VI. voči socializmu a komunizmu sa prejavili ešte o pár rokov neskôr v jeho apoštolskom liste *Octogesima adveniens* (1971), kde vyjadril odmietavý postoj voči všetkým ideológiám, ktoré sú nezlučiteľné s vierou, teda tak voči materialistickému marxizmu, ako aj individualistickému liberalizmu.⁵ Na druhej strane je však faktom, že rovnaký odmietavý prístup cirkvi je už dlhodobo charakteristický aj

3) V skutočnosti išlo v tom roku už o druhé stretnutie viceprezidenta Humphreyho s Pavlom VI. Prvé, neoficiálne, sa uskutočnilo 1. apríla, pričom jeho hlavnou témou bola tiež vojna vo Vietname. Bližšie pozri Humphrey (1967).

4) V ďalších rokoch sa ešte Pavol VI. stretol s prezidentmi R. Nixonom (2. marca 1969, 29. septembra 1970) a G. Fordom (3. júna 1975).

5) Pozri bližšie Pavol VI. (1971, 423–427, §§ 32–37).

voči liberalizmu (a kapitalizmu ako ekonomickému systému). Prvky tejto kritiky môžeme objaviť nielen v spomínanom apoštolskom liste bl. Pavla VI., ale aj v spisbe a vyjadreniach sv. Jána Pavla II., Benedikta XVI. či Františka.⁶

Dôvodom, prečo prezident Johnson považoval pápeža za spojenca bola okrem postoja ku komunizmu ako ateistickej ideológii aj skutočnosť, že pozorne vnímal vzťahy Svätej stolice udržiavané s komunistickými krajinami. Jej otvorenú komunikáciu s nimi v rámci Ostpolitiky vnímal ako užitočnú v hľadaní možností, ako dôstojne ukončiť prebiehajúcu vojnu, i keď je pravdou, že „Vatikán sa s cieľmi západnej politiky stotožňoval len do určitej miery“ (Luxmoore a Babiuchová 2003, 245). Aj preto žiadal Svätú stolicu o súčinnosť, hoci pápež sa staval negatívne k bombardovaniu Severného Vietnamu, ktoré podľa neho znižovalo morálnu kredibilitu Spojených štátov amerických vo svete. Pavol VI. sa vyjadril, že neverí, že by sa vojna mohla skončiť, ale nazdával sa, že vojna by zo strany USA mala mať viac defenzívny než ofenzívny charakter (srov. Johnson a Pavol VI. 1967). Za „mierové snahy“ sa neskôr, vo februári roku 1973, pápežovi poďakoval severovietnamský diplomat Xuan Thuy počas svojej návštevy Ríma (srov. Luxmoore a Babiuchová 2003, 246). „Zastavili sme bombardovanie [Severného Vietnamu] päťkrát, avšak toto len zvýšilo zabíjanie“ (Johnson a Pavol VI. 1967), povedal počas diskusie s pápežom prezident Johnson a ubezpečil hlavu cirkvi, že je prvoradým záujmom USA čo najskôr ukončiť túto vojnu. O americkom ciele priviesť Hanoj k rokovaciemu stolu a zároveň odhodlaní „ostať pevnými v odporovaní teroru a agresii v Južnom Vietname“ uistil Johnson Pavla VI. aj vo svojom osobnom liste z 15. júna 1968 (srov. Johnson 1968).⁷ Jeho rétorika smerom k Vatikánu bola teda rovnaká, ako v roku 1966, kedy 7. júla napísal Pavlovi VI. list v podobnom duchu: „Chcem Vás uistiť, že sme využili každú možnosť, odpovedali na každú ponuku a nasledovali každý smer, ktorý nám dával nádej, že tento tragický konflikt môže skončiť pri rokovacom stole. Všetky naše úsilia sa ukázali ako márne. [...] Môžem iba dúfať, že lídri v Hanoji si uvedomia, že ich agresia nemôže uspieť“ (Johnson 1966). Nešlo zrejme

6) S kritikou trhu a laissez-faire liberalizmu sa v prípade sv. Jána Pavla II. stretávame napr. v encyklike *Centesimus annus* (1991) a s explicitným odmietaním neoliberalizmu v posynodálnej apoštolskej exhortácii *Ecclesia in America* (1999). Benedikt XVI. sa napr. v jednom zo svojich príhovorov k Pápežskej rade *Cor unum* zmienil o tom, že „bezhľadný kapitalizmus so svojím uctievaním zisku ústi do krízy, nerovnosti a chudoby“ (Benedikt XVI. 2013, 166). Pápež František vo svojej posynodálnej apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* dokonca vyhlásil, že „už nemôžeme dôverovať neviditeľnej ruke trhu“ (František 2013, 1105).

7) Na tento list reagoval Pavol VI. vlastným posolstvom prezidentovi 18. augusta 1968. V ňom uviedol, že sa vzhľadom na situáciu rozhodol zrušiť svoju plánovanú cestu do Južného Vietnamu. „Takéto gesto by nemuselo prispieť k mieru, ktorý si tak túžobne želáme, a mohlo byť situáciu ešte zhoršiť“, priznal sebakriticky rímsky biskup (Pavol VI. 1968).

iba o frázy a slová, ktoré by mali za úlohu upokojiť hlavu cirkvi, keďže prezident aj podľa svojich najbližších poradcov priam dychtivo túžil začať mierové rokovania (srov. Dumbrell 2004, 115). Za zmienku vzhľadom k vzájomnej diskusii pred Vianocami roku 1967 stojí aj fakt, že Pavol VI., udržiavajúci kontakty s Moskvou, konzultoval s prezidentom Johnsonom ďalší postup pri rokovaniach so Sovietskym zväzom: „Môžem povedať Rusom nasledovné: »Diskutoval som všetko toto s prezidentom Johnsonom a vyjadril sa, že si veľmi želá ukončiť túto vojnu«. Čo budete robiť? Môžem toto povedať Rusom a spomenúť vaše meno?“ (Johnson a Pavol VI. 1967). Na priamu otázku dostal pápež od amerického prezidenta priamu a kladnú odpoveď, hoci hlava USA pripomenula, že obsah jeho aide-mémoire zaslaný do Vatikánu tesne pred návštevou, ostane neverejný.

Rok 1967, teda rok návštevy prezidenta Johnsona vo Vatikáne (a zároveň rok publikovania sociálnej encykliky *Populorum progressio*) sa stal historicky významným aj v inom zmysle. Zaiste nie náhodou sa Pavol VI. rozhodol, že od nasledujúceho roku (t. j. od r. 1968) sa bude v cirkvi sláviť Svetový deň pokoja so zámerom „venovať myšlienkam a predsavzatiam pokoja mimoriadne slávenie v prvý deň občianskeho roka“ (Pavol VI. 1967, 1100).⁸ Ide o tradíciu, ktorá pretrváva až do súčasnosti, pričom každoročne pápeži na Nový rok zverejňujú svoje osobitné posolstvo, ktoré je vždy myšlienkovou variáciou na tému pokoja.

V apríli nasledujúceho roka došlo k najvýznamnejšiemu diplomatickému kroku zo strany Pavla VI., totiž k tomu, že prišiel s mediačnou iniciatívou mierových rokovaní a ponúkol územie Mestského štátu Vatikán ako priestor pre takéto rokovania. Iniciatívu sprostredkoval apoštolský delegát v USA biskup Luigi Raimondi. Pápež chcel vedieť, či by táto ponuka mala byť zverejnená alebo vykonaná tajne, kedy by ju mal Severnému Vietnamu predložiť, ako aj či by mala byť rozšírená i na vládu Južného Vietnamu (srov. Califano 1991, 238). Prezident iniciatívu uvítal a poskytol inštrukcie, že pozvanie na rokovania by zo strany Svätej stolice malo byť oznámené verejne, a to čím skôr, pričom Južný Vietnam nie je potrebné pozývať. Po následnej utajenej diplomatickej komunikácii medzi Washingtonom a Svätou stolicou, kedy pápež informoval, že vzhľadom na vážne dôvody chce zaslať ponuku Hanoju tajne, sa prezident Johnson rozhodol, že ak Severný Vietnam odmietne, celú pápežovu mediačnú iniciatívu zverejní. Tento záložný plán sa však napokon nerealizoval, keďže 3. mája 1968 nadržanom vládou Severného Vietnamu oznámila svoj záujem o negociácie, pričom za miesto stretnutia navrhla Paríž a začiatok rokovaní na 10. mája, prípadne aj skôr (srov. Califano 1991, 239). Mierové rozhovory sa napokon začali 13. mája a uzavreté boli až 27. januára 1973.

8) K ďalším úvahám o prvom posolstve Pavla VI. k Svetovému dňu pokoja, ako aj k jeho prejavu na VZ OSN a konštitúcii *Gaudium et spes* Druhého vatikánskeho koncilu pozri Araujo (2012, 1057–1060).

Na ich základe USA stiahli svoje jednotky z územia Vietnamu, došlo k výmene zajatcov a odstránili sa mínové polia vo vodách Severného Vietnamu.

Aj keď sa napokon vietnamský konflikt stal „transparentným indikátorom precenenia amerických záväzkov voči regionálnemu zadržiavaniu komunizmu“ (Kalický 2011, 55), pričom konečným dôsledkom bola „strata kredibility a medzinárodnej prestíže USA v zahraničí“ (Kalický 2011, 55), prezident Johnson našiel v najmenšom štáte sveta pod vedením Pavla VI. spojencu, a to aj napriek nevymenovaniu svojho osobného reprezentanta u pápeža. Rozhodne však nemožno tvrdiť, že by zo strany Svätej stolice šlo o bezvýhradnú podporu krokov americkej zahraničnej politiky, ako bolo ukázané vyššie. Obaja zdieľali spoločnú obavu zo šírenia komunizmu, pričom ale pápež kritizoval (na internom fóre) ofenzívne vojenské aktivity USA a prostredníctvom svojej Ostpolitik udržiaval zmierlivé vzťahy s komunistickými krajinami, avšak rozhodne účelovo. Katolícka cirkev totiž vo svojej sociálnej náuke „odsudzuje neľudskosť vojny a žiada, aby sa k nej pristupovalo v celkom novom duchu“ (Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj 2008, § 497). Vojna podľa nej „nikdy nepredstavuje vhodný prostriedok na vyriešenie problémov, ktoré vznikajú medzi národmi“ (Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj 2008, § 497). Aj preto boli mierové výzvy a mediačné iniciatívy Pavla VI. také výrazné. Na druhej strane, inštrumentálne smerom k Svätej stolici pristupovali aj USA a prezident Johnson, pre ktorého bola „vaticánska linka“ dobrým nástrojom dialógu s vládou v Hanoji. Spojené štáty americké teda zásadne zmenili svoj postoj k Svätej stolici a jej diplomatickému významu v medzinárodných vzťahoch, najmä v porovnaní s kontrastným prístupom z čias viacerých Johnsonových predchodcov, zvlášť J. F. Kennedyho. Dňa 2. marca 1969 dokonca pri stretnutí s pápežom vo Vatikáne prezident Nixon vyhlásil, že „to, čo svet dnes potrebuje, je duchovné a morálne vodcovstvo, ktoré ponúka Vaša Svätosť. Ponúka ho tu vo Vatikáne a prostredníctvom vašich neúnavných ciest k ostatným národom po celom svete“ (Nixon 1969). Takéto vyjadrenia možno vnímať aj v perspektíve začínajúcej sa politiky détente a zmierňovania rétoriky v smere USA – Sovietsky zväz a opačne, ktorá sa začala prejavovať počas Nixonovho pôsobenia v úrade prezidenta (pozri Rzepecka 2010). Faktom totiž je, že americké zlyhanie vo Vietname zásadne spochybnilo „argumenty o tzv. teórii domina, ktorá predpokladala, že keď dôjde k strate jednej krajiny či regiónu, bude sa komunizmus lavínovito šíriť do okolitých krajín“ (Hlaváček 2012, 202). Angažovanosť Pavla VI. sa do istej miery stala pre ďalšie rozhodnutia diplomacie Svätej stolice v konfliktných situáciách paradigmou, čo sa ukázalo neskôr pri oboch vojnách v Perzskom zálive počas pontifikátu Jána Pavla II. Mimochodom, bol to práve až pontifikát pápeža pochádzajúceho z komunistickej krajiny, počas ktorého boli medzi Svätou stolicou a USA nadviazané riadne diplomatické styky.

3. Vojna v Perzskom zálive

Aj keď je pravdou, že Ján Pavol II. vo svojich troch sociálnych encyklikách, ktoré sa stali súčasťou korpusu dokumentov katolíckej sociálnej náuky (*Laborem exercens* 1981, *Solli-*

citudo rei socialis 1987, *Centesimus annus* 1991), nevenoval výraznejšiu pozornosť oblasti medzinárodných vzťahov (srov. Suchý 2004, 169), o to intenzívnejšia bola jeho osobná angažovanosť vo vybraných zahraničnopolitických otázkach. Odpoveďou na začínajúci sa ozbrojený konflikt v Perzskom zálive začiatkom 90. rokov minulého storočia zo strany diplomacie Svätej stolice a osobitne Jána Pavla II., bolo ustavičné volanie po mierovom riešení vzniknutej situácie. Snaha zabrániť vojne sa odrážala tak v rozličných pápežových príhovoroch, najmä v posolstve *Urbi et Orbi* na Vianoce roku 1990, kde vojnu označil za „dobrodružstvo, z ktorého niet návratu“ (Ján Pavol II. 1990), ako aj v rozposielaní diplomatických posolstiev: list ministrom zahraničných vecí Európskych spoločenstiev, list generálnemu tajomníkovi OSN Javierovi Pérezovi de Cuellar a napokon, 15. januára 1991 aj listy hlavným aktérom konfliktu: S. Husajnovi a G. H. W. Bushovi. Irackého prezidenta požiadal, aby „podnikol odvážne kroky, ktoré by mohli byť začiatkom opravdivej cesty k mieru“ (Ján Pavol II. 1991a, 765). Pripravenosť vykročiť na túto cestu by mu mohla „priniesť česť [...] milovanej krajiny, regiónu a celého sveta“ (Ján Pavol II. 1991a, 765). Americkému prezidentovi Bushovi st. zas pripomenul, aké mimoriadne nebezpečenstvo plynie z použitia vojenskej sily, ktorá zasiahne vo výraznej miere celkom určite aj civilné obyvateľstvo. „Pán prezident, som si istý, že spolu s vašimi poradcami ste vzali tieto skutočnosti do úvahy a nebudete zbytočne vynakladať ďalšie úsilie, aby ste sa vyhli rozhodnutiam, ktoré by mohli byť nezvratné a priniesť utrpenie tisíckam rodín spomedzi vašich drahých občanov, ako aj mnohých ľudí na Blízkom východe“ (Ján Pavol II. 1991b, 766), napísala hlava katolíckej cirkvi prezidentovi USA.

Napriek ďalším podniknutým krokom: stretnutiu arcibiskupa Jeana-Louisa Taurana, sekretára pre vzťahy so štátmi Štátneho sekretariátu Svätej stolice s vtedajším veľvyslancom USA pri Svätej stolici Thomasom Patrickom Meladym (1927–2014) a následnému bezprostrednému telefonátu pápeža prezidentovi Bushovi st., sa vaticánske úsilie o mierové vyriešenie situácie ukázalo ako márne. Neskoršie analýzy diplomatických krokov vyčítali Svätej stolici a pápežovi najmä nedostatočné akcentovanie tradičnej doktríny tzv. spravodlivej vojny, ktorú úspešne v priebehu stáročí recipovala aj katolícka cirkev.⁹ Reflektovala ju dokonca aj Národná konferencia katolíckych biskupov USA vo svojom rozsiahlom pastierskom liste „*The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response*“ z 3. mája 1983, v ktorom normatívne uviedla, že „vojna je dovolená len ak čelíme vážnej a nepochybnnej hrozbe“ (Koniar 2011, 151), čo v praxi znamená nevyhnutnosť ochrany ľudských životov, zaistenie podmienok dobrého ľudského života

9) Detailný výklad náuky o spravodlivej vojne ponúka v českom jazykovom prostredí vo svojej dizertácii T. Holub (2008) a dielom podobného charakteru slovenskej proveniencie je monografia I. Koniara (2011). K ďalším úvahám na túto tému pozri napr. Wells (1969), Walzer (1977), Langan (1992), Fixdal, Smith (1998), Kamm (2004), Watt (2004), Weigel (2007), Koniar (2009).

a zabezpečenie dodržania základných ľudských práv. Treba však zdôrazniť, že uvedený druh kritiky prichádzal a prichádza najmä z tábora amerických neokonzervatívov, ktorí spravidla považujú vojenské riešenia konfliktov za najúčinnnejšie. Repräsentantom tohto prúdu je napríklad aj pápežov životopisec George Weigel (srov. Weigel 2005, 664–666). Navyše, aj ponímanie spravodlivej vojny zo strany neokonzervatívov sa do značnej miery líši od jej formulácií v katolíckej náuke. V ich vnímaní je spravodlivá vojna skôr „chirurgický zákrok, v ktorom mnohonásobná technologická prevaha nad nepriateľom umožní jeho totálnu porážku pri súčasnej minimalizácii vlastných strát“ (Barša 2003b, 18). Napriek takémuto typu tlaku a neskorším výhradám presadzovala Svätá stolica pacifistický prístup k riešeniu konfliktu v Perzskom zálive, čo sa javí byť ako oxymoron, keďže pacifizmus priamo odporoval logike vtedajšej „koalície ochotných“, ktorá vznikla práve za účelom vojenského potlačenia irackej rozpínavosti. Podľa Matlary (2007, 189) príčinou toho, že Ján Pavol II. trval na mierovom riešení konfliktu bolo jeho presvedčenie, že „jeho úloha je v tom, aby politikom pripomínal morálne zásady, ktorými by sa mali riadiť a nie aby im poskytoval zdôvodnenie uplatnenia moci vyplývajúce z tradície spravodlivej vojny. Pritom by to v prípade Iraku iste bolo možné“. Neúspešnosť angažovanosti Svätej stolice v irackej otázke bola spôsobená hlavne rozličnými vnútornými a vonkajšími faktormi. Do prvej skupiny treba jednoznačne zaradiť zmenu na poste štátneho sekretára Svätej stolice 1. decembra 1990: Agostina Casaroliho nahradil Angelo Sodano, bez výraznejších skúseností s Blízkym východom. Formálne však Sodano, bývalý apoštolský nunciatus v Čile, zastával od uvedeného dátumu pozíciu tzv. prosekretára, keď kardinál Casaroli opustil funkciu štátneho sekretára (nový sekretár menovaný nebol), a to až do svojho vymenovania za sekretára 29. júna 1991. Medzi vonkajšie faktory patrí zmena spôsobu a najmä intenzity komunikácie administratívy Busha st. s vatikánskymi predstaviteľmi. Na rozdiel od administratívy R. Reagana, ktorá bola ochotná o niektorých svojich zahraničnopolitických krokoch Svätú stolicu informovať, prípadne ich aj konzultovať (tzv. nekomunistická svätá aliancia medzi Reaganom a Jánom Pavlom II.), Bush st. a jeho minister zahraničných vecí James Baker už tento typ komunikácie nepovažovali za potrebné rozvíjať.

Ako je známe, napriek úspešnosti ofenzívy spojeneckých vojsk a návratu *status quo* pred napadnutím Kuvajtu Irakom dňa 2. augusta 1990, táto operácia skončila pred Bagdadom a zvrhnutie Saddáma Husajna nebolo v pláne. Dôvodom bola – ako ukázal vývoj o niekoľko rokov oprávnená – obava z partizánskej vojny vo vnútri štátu, ďalej obava z politického chaosu, zrútenia sa štátu a následnej destabilizácie regiónu (srov. Vilímek 2001, 102). Keďže G. Bush st. dúfal v „palácový prevrat“ vnútri Iraku, ktorý sa napokon neuskutočnil, bol vyše desaťročie z pohľadu americkej zahraničnej politiky nevyhnutný návrat konfliktu, hoci aj za cenu dodatočne nepotvrdenej zámenky vlastníctva a výroby zbraní hromadného ničenia zo strany Iraku, ako aj následného vojenského útoku tzv. koalície ochotných, ktorý bol v priamom rozpore s medzinárodným právom (srov. Krejčí 2009, 309–310). O tom, či by potenciálne akceptovanie mierových výziev

a aktivít Svätej stolice po vypuknutí vojny v Perzskom zálive pomohlo zásadne zmeniť situáciu možno polemizovať. Americké ciele boli formulované jednoznačne a po ich dosiahnutí sa vojská stiahli. Iné než silové riešenie tohto sporu je v rámci vtedajších okolností len ťažko predstaviteľné, pričom zastavenie vojenskej operácie pred dosiahnutím vytýčených cieľov by zo strategického hľadiska bolo iracionálne. Vo všeobecnosti však postoj Svätej stolice k tomuto konfliktu nie je možné označiť za súladný s tým prúdom vtedajšej americkej vnútroptickej opozície, ktorú Peritore (1997, 167) označuje ako „anti-establišment“, a na ktorú tento autor nazerá cez prizmu Niebuhrovej politickej filozofie ako na „synov tmy“, ktorými boli podľa neho rovnako aj hlavné ideové sily vojenského zákroku v Perzskom zálive, teda neokonzervatívci. Táto opozícia vytrvalo oponovala Bushovej realpolitckej projekcii moci, pričom jej pozícia nebola závislá na nijakej konkrétnej etickej, humanistickej ani environmentálnej ideovej báze, čo o postojoch Svätej stolice povedať nemožno.

4. Vojna proti Iraku

K druhej, veľmi podobnej situácii v kontexte bilaterálnych stykov oboch štátov došlo na začiatku vojny proti Iraku v roku 2003, ktorú Barša (2003b, 12) nazýva „*druhé anti-saddámovské ťaženie*“, kde ideologický tón udávali a intelektuálne krytie poskytovali neokonzervatívci prítomní v administratíve Busha ml., ktorí v tom čase získali prevahu nad liberálnymi pragmatikmi a úspešne prakticky presadzovali neoimperialistický program formulovaný počas vojny v Perzskom zálive, teda počas „*prvého anti-saddámovského ťaženia*“ (Barša 2003b, 12). Táto vojna bola zo strany vlády USA interpretovaná primárne ako humanitárna intervencia s cieľom potlačiť režim Saddáma Husajna, ktorý bol obvinený z vlastníctva chemických zbraní a sekundárne ako pokus rozšíriť demokraciu tzv. západného typu do ne-západného štátu, a to aj „mečom“, teda násilne. Pod egidou úsilia za premenu sveta na lepšie miesto pre život (pre koho konkrétne?) sa USA podujali rozhodovať o osudoch iných národov bez ohľadu na ich postoje a medzinárodné právo, avšak zdôrazňujúc „ich pravé záujmy a slobodu“, ako sa to stalo realitou v operácii nazvanej „Iracká sloboda“ (Barša 2003a, 52). O to sa – ako je známe – svojho času pokúšali už starovekí Aténčania, ktorí „*presadzovali myšlienky a princípy demokracie aj do iných spojeneckých obcí, a to aj násilnou formou*“ (Wollner 2010, 121), pričom stavali svoju politiku na námornej moci, úzko prepojenej s myšlienkami demokracie. Kritika voči irackej intervencii bola postavená na odkrytí najmä troch ústredných zahraničnopolitických motívov USA. Po prvé, jej cieľom mala byť kultivácia transnacionálne orientovaných politických a intelektuálnych elít zdieľajúcich washingtonský záujem na integrácii Iraku do globálneho kapitalistického systému, pričom by tieto elity boli ochotné zveriť správu štátu do opatery okupačných síl. Druhým cieľom mala byť izolácia tých opozičných elít, ktoré nie sú priateľské voči americkému projektu, teda voči národne (nie transnacionálne) orientovaným elitám. Ako tretí cieľ americkej intervencie v Iraku vystupovala do popredia snaha ustanoviť hegemoniu týchto domácich elít nad masou irackého ľudu, zabrániť

spolitizovaniu Iračanov a ich prípadnej občianskej mobilizácii proti nezávislej opozícii voči americkému zahraničnopolitickému projektu. Malo sa tak udiť prostredníctvom formálneho konsenzuálneho zahrnutia domácich elít do prípravy a organizačných štruktúr politického poriadku, ktorý si Spojené štáty americké želali v Iraku ustanoviť (srov. Robinson 2004, 442).

K intervencii v Iraku siahli USA so svojimi spojencami napriek tomu, že medzi základné ustanovenia Charty OSN, medzi signatárov ktorej sa zaradili aj USA, patrí aj rešpektovanie suverenity štátov, územnej celistvosti a zdržanie sa zásahov do vnútorných záležitostí štátov. Vo všeobecnosti možno preto podľa kritikov tejto politickej koncepcie ktorúkoľvek humanitárnu intervenciu chápať predovšetkým ako porušenie uvedených zásad, čo však do značnej miery závisí od ich subjektívneho chápania a interpretácie (srov. Husenicová 2010, 436; Boyle 2006, 37).¹⁰ Takémuto „moralistickému“ názoru ale možno oponovať v tom zmysle, že právny status štátu využívajúceho humanitárnu intervenciu má podľa súčasného medzinárodného práva len málo do činenia s jeho morálnou dimenziou. „Morálna oprávnenosť zasahujúceho štátu nie je ani nevyhnutnou podmienkou, ani morálne významným faktorom. Všetko, čo môžeme konštatovať je, že zasahujúci štát, ktorý získal autorizáciu svojho zásahu zo strany Bezpečnostnej rady OSN, môže byť len mierne uprednostnený oproti zasahujúcemu štátu bez takejto autorizácie, pretože by možno mohol mať nejaké pozitívne dôsledky na medzinárodný poriadok. Avšak tento dôvod nie je dobrý na nič iné než na to, že zakladá minimálnu morálnu hodnotu legalite zasahujúceho štátu“ (Pattison 2007, 315). Ak v prípade humanitárnej intervencie ide v zmysle ľudskosti o obranu základných ľudských práv a záchranu života jedincov, občanov konkrétneho štátu alebo štátov, je pravda, že medzinárodné politické teleso akým je OSN reprezentuje celé ľudstvo takým spôsobom, akým nijaký konkrétny štát alebo aliancia štátov reprezentovať nedokáže (srov. Boyle 2006, 51). Na druhej strane, ak je jedinou autoritou, ktorá sa môže podujat – v zmysle vyššie spomínanej teórie spravodlivej vojny – na vojenský zásah s cieľom obraňovať „vznešené hodnoty ľudskosti“ len suverénny štát a nik iný, potom žiadna medzinárodná organizácia nie je oprávnená na takýto zásah, keďže ona sama nie je suverénnym štátom (srov. Boyle 2006, 37) a jej suverenita je až odvodená, čo znamená, že „bez predchádzajúcej existencie iných subjektov práva nie je možný [jej] vznik, život ani zánik“ (Rosputinský 2011, 36).

Svätá stolica sa priklonila k striktnému výkladu Charty OSN a voči intervencii v Iraku zaujala opozičnú pozíciu. Dokonca ešte intenzívnejšie než viac ako 10 rokov predtým v prípade vojny v Perzskom zálive vynaložila svoje úsilie v poskytovaní mediátorských služieb. Svedčí o tom aj vyjadrenie pápeža v jeho príhovore k diplomatickému zboru v januári 2003, kde okrem iného poukázal aj na viac ako dvanásťročné embargo uvalené na Irak, ktorý – vychádzajúc zo Starého zákona – označil za „krajinu prorokov“.

Pri úvahe o oprávnenosti vojenského zásahu v tomto štáte sa odvolal práve na Chartu OSN a medzinárodné právo, podľa ktorých je vojna legálna „len ako úplne posledná možnosť a aj to len v súlade s veľmi prísnyimi podmienkami“ (Ján Pavol II. 2003). Pre Svätú stolicu bol teda typický stredový postoj v právno-filozofickom výklade humanitárnej intervencie, ako na to poukazuje Medinger (2006). Pre štáty a teoretikov vychádzajúcich primárne zo zásad pozitívneho práva je totiž tento typ vojenskej intervencie vždy a za každých okolností narušením štátnej suverenity, ktorú medzinárodné právo neprípúšťa. Naopak, pre teoretikov prirodzeného práva je prijateľná v prípade, kedy je potrebné zabrániť krutostiam páchaným na obyvateľstve; humanitárna intervencia umožňuje eliminovať porušovanie ľudských práv. Zdôrazňovaním historických precedensov ako tretieho prameňa práva sa podľa zmieného autora Svätá stolica stavia do takého konceptuálneho rámca, ktorý jej umožňuje recipovať všetky tri klasické školy právnej teórie (pozitivismus, prirodzené právo a historicistický prístup) tak, aby posudzovala legálnosť humanitárnej intervencie vzhľadom na konkrétny prípad, na ktorý sa aplikuje v danom časovom momente. Potvrdzujú to aj slová Jána Pavla II. v jeho posolstve k Svetovému dňu pokoja v roku 2000, kde sa explicitne venoval aj problematike humanitárnej intervencie. V ňom uviedol, že „keď civilnému obyvateľstvu hrozí nebezpečenstvo útokov zo strany nespravodlivého agresora a politické snahy o nenásilnú obranu zlyhali, je legitímne a dokonca povinné podniknúť konkrétne opatrenia na odzbrojenie agresora. Tieto prostriedky však musia byť limitované v čase a presné vo svojich zámeroch“ (Ján Pavol II. 2000; pozri aj Holub 2008, 69). Ako viac-menej implicitný motív úsilia Svätej stolice (a predovšetkým pápeža ako hlavného aktéra jej zahraničnej politiky) môžeme okrem vznešeného cieľa podpory všeobecného svetového mieru identifikovať aj snahu zabrániť spájaniu vyššie spomínaných amerických geopolitických záujmov s politikou Apoštolského stolca. Preň bolo viac než nebezpečné, aby arabský svet začal prepájať katolícku cirkev (a teda aj Svätú stolicu) s „križiakmi zo Západu“, teda symbolicky posadiť Svätú stolicu do rovnakej lode spolu s Američanmi vedenou koalíciou. Táto legitímna obava nebola vyvolaná iba potenciálnymi dôsledkami, ktoré by tento typ identifikácie mohol mať na kresťanské menšiny na Blízkom východe, ale aj vzhľadom na možné sofistikovanejšie výklady vojny proti Iraku v zmysle huntingtonovského „stretu civilizácií“, teda ako konflikt medzi kresťanským Západom a islamom (srov. Ferrari 2004, 87). Potvrďuje to napríklad aj nižšie citované vyjadrenie osobného pápežovho vyslanca, kardinála Laghiho.

Snahy o diplomatické riešenie konfliktu v Iraku pokračovali 14. februára 2003, kedy Ján Pavol II. prijal na osobnej audiencii irackého ministra zahraničných vecí Tárika Azíza, čo v tom čase zapadalo do kontextu viacerých pápežských stretnutí s rozličnými európskymi lídrami, témou ktorých bola predovšetkým prebiehajúca vojna. Následne absolvoval významný člen Rímskej kúrie, kardinál Roger Etchegaray, stretnutie so Saddámom Husajnom, počas ktorého mu odovzdal osobný pápežov list. Po tejto udalosti sa ďalší významný vatikánsky prelát, kardinál Pio Laghi, v tom čase už bývalý pronuncius v USA, stretol 5. marca 2003 vo Washingtone s prezidentom Georgom W. Bushom.

¹⁰ Pozri tiež Lee (2011), Pavel (2010), Welsh (2008), Pattison (2007, 2008), Seybolt (2007, 7–27), Bastian (2005), Azud (2000), Fixdal a Smith (1998).

Vo svojom posolstve kardinál Laghi, špeciálny pápežov vyslanec, tlmočil názor Svätej stolice, podľa ktorého mali stále existovať mierové prístupy k riešeniu konfliktu, čerpajúce z tradície medzinárodného práva a relevantných medzinárodných inštitúcií. Zdôraznil tiež, že „[r]ozhodnutie o použití vojenskej sily môže byť vykonané len v rámci OSN, ale vždy berúc do úvahy závažné dôsledky takéhoto ozbrojeného konfliktu: utrpenie irackého ľudu a tých, ktorí sú zapojení do vojenských operácií, ako aj nestabilitu v oblasti a novú priepasť medzi kresťanstvom a islamom“ (Laghi 2003). Ako však zdôrazňuje Shelledy (2004, 158), efekty tohto typu stretnutí netreba preceňovať, keďže „politici sú vždy radi, keď majú možnosť nechať sa odfoťiť s niektorým vatikánskym oficiálnym predstaviteľom, osobitne s pápežom. Aj keď už len obyčajný fakt, že sa tieto stretnutia uskutočnili, je dôležitý, najmä keď zohľadníme skutočnosť ich absencie počas vojny v Perzskom zálive medzi rokmi 1990–1991“. Navyše, už počas stretnutia mal kardinál dojem, že jeho argumenty takpovediac „nepadajú na úrodnú pôdu“ a že prezident Bush sa už pevne rozhodol, že v Iraku použije vojenskú silu. Nasvedčovať tomu malo jeho vytrvalé presviedčanie pápežovho vyslanca o tom, že Husajn na území Iraku pripravuje teroristov z Al-Káidy, ako aj kardinálov pocit, že prezident vo svojom svedomí verí, že v potenciálnej vojne bude bojovať dobro (USA) so zlom (S. Husajn) a že konečným cieľom nebude nič iné než ustanovenie demokracie. O tom, že americká vláda sa už rozhodla útok podniknúť, kardinála presvedčili aj slová významného veliteľa námornej pechoty, ktoré mu povedal pri jeho ceste z Bieleho domu: „Vaša eminencia, nebojte sa. To, čo chceme urobiť, urobíme rýchlo a dobre“ (Signs of the Times 2003). Názor Svätej stolice vyhnúť sa vojnovému konfliktu využitím mierových diplomatických prostriedkov tlmočil okrem spomínaného kardinála Laghiho vo svojom stanovisku k Bezpečnostnej rade OSN aj arcibiskup Celestino Migliore, vtedajší stály pozorovateľ Svätej stolice pri OSN: „Svätá stolica je presvedčená, že v snahách čerpať silu z bohatstva mierových nástrojov poskytovaných medzinárodným právom by použitie sily nemalo byť jedným z nich. [...] Svätá stolica povzbudzuje strany zamerané na udržiavanie otvoreného dialógu, aby dosiahli riešenia zabraňujúce novej vojne a vyzýva medzinárodné spoločenstvo, aby prevzalo zodpovednosť za riešenie prípadných zlyhaní zo strany Iraku“ (Migliore 2003). Ako si všíma Araujo (2012, 1066), tieto jeho slová v mnohom pripomínajú obavy vyjadrené Benediktom XV. a Piom XII., ktoré prezentovali tesne pred vypuknutím 1., resp. 2. svetovej vojny. Navyše, arcibiskup Migliore v závere svojej intervencie pripomenul, že pápež toto stanovisko Svätej stolice objasnil aj generálnemu sekretárovi OSN Kofimu Annanovi, s ktorým sa stretol v Ríme večer predtým. Ako je však evidentné zo spomienok kardinála Laghiho, úloha, ktorú mohla zohrať a zohrala Svätá stolica svojimi mierovými apelmi, bola len symbolická a v konaní a stratégii americkej vlády už nemohla nič podstatné zmeniť.

Analyzujúc obe konfliktné situácie, teda obe vojny nasmerované proti vojskám Saddáma Husajna, z ktorých tá druhá viedla napokon k jeho zvrhnutiu a neskôr i poprave, možno konštatovať, že postoj Svätej stolice sa výrazne nelíšil. Neustále, a to na najvyššej úrovni, t. j. pápežskými osobnými intervenciami, zdôrazňovala potrebu

mierového vyriešenia sporu, čo je – ako bolo naznačené v tomto texte vyššie – už tradičnou črtou jej zahraničnej politiky. Zjavne neexistuje u nej možnosť pripustenia pragmatickejších riešení, vrátane vojenských protiútokov, a to ani v prípade, že by to mohlo viesť k vyriešeniu situácie, ako sa ukázalo vo vojne v Perzskom zálive. Na druhej strane, jej uprednostňovanie diplomatických nástrojov a akcentovanie potreby udržiavať svetový mier je vzhľadom na závažné humanitárne a hospodárske dôsledky akejkoľvek vojny nepochybne opodstatnený. Z pohľadu USA je paradoxné, že (najmä berúc do úvahy postoje realistickej školy medzinárodných vzťahov) v tomto konflikte skôr utrpeli masívnou demonštráciou svojej sily, pričom jednou z možností kompenzácie tejto straty môže byť v budúcnosti obnovenie americkej mäkkej moci (srov. Abu-Eid a Thim 2009, 194). Na druhej strane, tento aspekt zahraničnej politiky USA nemožno preceňovať, a to najmä vzhľadom na pretrvávajúci unilateralizmus, podľa ktorého Spojené štáty americké „nikdy nebudú žiadať povolenie na obranu vlastnej bezpečnosti – nebudú váhať konať samostatne a preemptívne. Hoci sa budú usilovať získať podporu medzinárodnej komunity, právo na sebaobranu je životným záujmom štátu, a to aj v rozpore s inými zmluvami“ (Ušiak a Lasicová 2013, 88).

Podľa mienky niektorých analytikov Bushova zahraničnopolitická doktrína, počítajúca s moralizujúcou misiou šírenia slobody a demokracie s privilegovaným postavením preemptívneho útoku a humanitárnej intervencie, znamenala jasné odmietnutie medzinárodného povojnového konsenzu a rozhodné prijatie neokonzervatívnej imperiálnej vízie charakteristickej vyššie spomínaným militaristickým unilateralizmom (srov. Kolozi 2013, 63), ktorý však „nie je cestou ako bojovať proti medzinárodnému terorizmu alebo čeliť otázkam, akými sú zbrane hromadného ničenia, ale skôr orwellovskou nočnou morou a obdĺm večnej vojny, v ktorej demokracia a sloboda budú v ustavičnom ohrození, pričom bude tiež otázná budúcnosť ľudského druhu“ (Kellner 2004, 440). Podľa iných analytikov síce možno hovoriť o istom neokonzervatívnom hodnotovom ukotvení zahraničnej politiky Busha ml., avšak by bolo chybou tvrdiť, že v jeho prípade išlo o „čisto neokonzervatívnu“ politiku (srov. Hoder 2009, 38), hoci priestor pre neokonzervatívne ideové koncepty sa jednoznačne otvoril jednak vďaka manažérskeму štýlu prezidenta Busha ml., ako aj kvôli pretrvávajúcej neistote o prostriedkoch, úmysloch a (i)racionálnych politických kalkuláciách S. Husajna (srov. Hoder a Suchý 2011, 72, 74). Napokon, tretí interpretačný prúd naznačuje, že síce invázia do Iraku bola produktom neokonzervatívneho hodnotového ukotvenia G. W. Busha a vektorom vplyvu jeho najbližších spolupracovníkov, avšak zároveň znamenala (definitívny?) koniec neokonzervatívnej hegemonie v Bielom dome a zlyhanie konceptu „nového amerického storočia“, o presadzovanie ktorého sa reprezentanti tohto prúdu (napr. D. Rumsfeld, P. Wolfowitz, N. Podhoretz, I. L. Libby, R. Perle, R. B. Cheney, J. Bush a i.) pokúšali od druhej polovice 90. rokov 20. storočia (srov. Kočnerová 2009, 210).

Z perspektívy vyššie naznačených pohľadov a s odstupom času sa mierová angažovanosť Svätej stolice v priblíženom konflikte v Iraku javí ako viac opodstatnená,

než to bolo v prípade vojny v Perzskom zálive. Hoci nemožno očakávať, že by zohrala výraznejšiu úlohu v postkonfliktnom urovnávaní vzťahov v Iraku, pragmatická a prezierava americká zahraničná politika ju môže využiť práve v prospech posilňovania svojej mäkkej moci a zlepšovania svojho imidžu na medzinárodnej scéne. Či by Svätá stolica na takúto diplomatickú hru (vedome) pristúpila, je sporné. Skôr možno predpokladať jej vlastné aktivity humanitárneho charakteru, smerujúce hlavne k špecifickému problému, ktorým je dlhotrvajúci exodus irackých (a vôbec blízkovýchodných) kresťanov z regiónu.

Podobné stanovisko, avšak v podstatne nižšej intenzite, zaujala Svätá stolica aj v prípade vojenskej (humanitárnej) intervencie NATO v Líbyi, ktorá prebiehala na základe Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1973 a trvala od marca do októbra 2011. Intervencia sa odohrala počas funkčného obdobia prezidenta Obamu a USA v nej zohrali vzhľadom na svoju vojenskú silu kľúčovú úlohu. Aktivity Svätej stolice sa v tomto prípade obmedzili v podstate výlučne na mierové proklamácie a výzvy na modlitbu, ako to dokumentujú napríklad verejne prednesené vyjadrenia Benedikta XVI. po modlitbe Anjel Pána 20. a 27. marca 2011, teda tesne po začatí vojenských operácií. Zrejme vzhľadom na pomerne široký konsenzus členských štátov OSN a angažovanie sa Severoatlantickej aliancie v tomto prípade Vatikán nepodnikol špeciálne diplomatické kroky ani aktivity smerom k USA, ak nepočítame formálnu účasť Svätej stolice ako pozorovateľa na Medzinárodnej konferencii o Líbyi, ktorá sa uskutočnila 29. marca 2011 v Londýne, kde ju zastupoval arcibiskup Antonio Mennini, apoštolský nuncius vo Veľkej Británii (srov. Vatican Information Service 2011).¹¹

5. Kontroverzie v prípade diplomatických nominantov

Kultúrno-etické postoje katolíckej cirkvi sú všeobecne známe. Jej predstavitelia dôsledne dbajú, aby sa najmä zásady ochrany života od počatia po prirodzenú smrť stali axiómami nielen bežného, ale aj politického života katolíkov. Túto zásadu pregnantne vyjadril Benedikt XVI., keď v jednom zo svojich oficiálnych dokumentov zdôraznil, že „o základných hodnotách, ako úcta a obrana ľudského života od počatia až po prirodzenú smrť, rodina založená na manželstve medzi mužom a ženou, sloboda vychovávať deti [...] sa nevyjednávajú“ (Benedikt XVI. 2007, § 83). Z tohto dôvodu podľa neho „katolícki politici a legislatívcovia, vedomí si veľkej sociálnej zodpovednosti, musia sa cítiť osobitne zviazaní svojím svedomím, správne formovaným, aby predkladali a podporovali zákony, inšpirované základnými hodnotami ľudskej prirodzenosti“ (Benedikt XVI. 2007, § 83). S takýmito vyjadreniami korešpondujú aj výroky, z ktorých spomeňme napr. jeho príhovor na Valnom zhromaždení OSN, kde okrem iného odsúdil „tlak na rozširovanie katalógu ľudských práv“, čím mal na mysli expanziu tzv. nových (ľudských) práv: právo ženy na potrat či právo osôb rovnakého pohlavia na

legislatívnu úpravu ich spolužitia (pozri Glandon 2008, 928). Rovnakú líniu potvrdil aj jeho nástupca v úrade rímskeho biskupa, František, ktorý vo svojej posynodálnej apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* zopakoval, že „ľudské bytie je vždy posvätné a neporušiteľné v každej situácii a v akomkoľvek stupni vývoja“ (František 2013, § 213). Zároveň zdôraznil, že v otázke hodnoty ľudského života sa od katolíckej cirkvi nemôže očakávať, že by svoj postoj mohla zmeniť (František 2013, § 214).

K posledným vážnejším nezhodám v rámci americko-vatikánskych vzťahov došlo práve v tejto naznačenej oblasti, a to krátko po nástupe prezidenta Obamu do úradu. S postojom Svätej stolice v oblasti bioetických otázok nekorešpondovalo jeho rozhodnutie zrušiť Prezidentskú radu pre bioetiku (The President's Council on Bioethics), poradného orgánu prezidenta v tejto oblasti. Radu založil George W. Bush prostredníctvom Vládneho nariadenia (Executive Order) č. 13237 z 28. novembra 2001. Barack H. Obama ju zrušil v roku 2009. Namiesto nej ustanovil Prezidentskú komisiu na štúdium bioetických otázok (Presidential Commission for the Study of Bioethical Issues). Učinil tak prostredníctvom Vládneho nariadenia č. 13521 z 24. novembra 2009. V rozpore s postojmi Svätej stolice boli aj ďalšie črty ideologickej orientácie Obamovej administratívy, ako napríklad obnova financovania projektov na výskum kmeňových buniek a pozitívny názor na umelé ukončenie tehotenstva, ktoré sa značne líšili od tzv. pro-life postojov jeho predchodcu G.W. Busha.

Kontroverziu, týkajúcu sa práve otázky umelých potratov, ako aj sobášov osôb rovnakého pohlavia, vyvolal aj proces výberu nového amerického veľvyslanca pri Svätej stolici v roku 2009. Po odvolaní neokonzervatívne orientovanej veľvyslankyne Mary Ann Glendonovej nastalo niekoľkomesačné obdobie, kedy post amerického veľvyslanca ostal neobsadený. Kandidáti navrhnutí americkou stranou, ako napríklad senátorka Caroline Kennedy, jediný preživší potomok prezidenta Johna F. Kennedyho, ktorá od počiatku podporovala Obamovu prezidentskú kandidatúru spoločne so svojim strýkom Tedom Kennedym, alebo právnik Douglas Kmiec, boli Svätou stolicou odmietnutí, vzhľadom na ich postoje v oblasti spomínaných etických otázok. Sú totiž predstaviteľmi tzv. pro-choice myšlienkového prúdu, aký zastáva aj prezident Obama. Týmto prívlastkom je označovaná tá skupina veriacich v rámci katolíckej cirkvi, ktorá v otázke umelého ukončenia tehotenstva zastáva názor, podľa ktorého má žena – potenciálna matka – „slobodu voľby“ (choice = voľba) v prípade keď sa rozhoduje, či pokračovať v už začatom tehotenstve. Opakom je tzv. pro-life krídlo, ktoré sa striktnie drží aktuálne platného katolíckeho učenia v tejto otázke. V kruhoch katolíckej hierarchie panuje názor, podľa ktorého by jednotlivci, ktorí verejne sympatizujú s pro-choice názorovým prúdom, nemali mať prístup k prijímaniu Eucharistie. Zvlášť to platí pre katolíckych politikov a političky, ktorí/é svojimi rozhodnutiami môžu ovplyvniť legislatívu v tejto oblasti, resp. svojimi vyhláseniami priamo i nepriamo pôsobiť na katolícky elektorát. Jasne čitateľným signálom bolo v tomto smere aj značne formálne prijatie Nancy Pelosiovej, niekdajšej predsedníčky americkej Snemovne reprezentantov. Ako príslušníčka pro-choice krídla bola

11) K problematike humanitárnej intervencie po vojenskom zásahu v Líbyi pozri bližšie Chesterman (2011).

prijatá 18. februára 2009 Benediktom XVI. po generálnej audiencii. Počas stretnutia, ktoré trvalo 15 minút, pápež nezabudol zdôrazniť potrebu chrániť ľudský život v každej jeho fáze, zjavne narážajúc na Pelosiovej pohľad na túto problematiku. Oficiálny vatikánsky denník *L'Osservatore Romano* nezverejnil zo stretnutia nijakú fotografiu. Udalosť upozornila americké diplomatické kruhy na potrebu starostlivo a citlivo vybrať nástupcu Glandonovej na pozícii veľvyslanca USA pri Svätej stolici (srov. Franco 2010, 58).

Svätá stolica napokon akceptovala kompromisného kandidáta, pro-life Demokrata Miguela Humberta Díaza, katolíckeho teológa hispánskeho pôvodu, vybraného 28. mája 2009, pričom jeho výber potvrdil Senát USA 5. augusta 2009. Vytrvalé neustupovanie zo svojich pozícií v prípade odmietania kandidátov vonkoncom nemožno vnímať ako animozitu Svätej stolice ku konkrétnym osobám, ani ako „len“ potvrdzovanie svojej doktríny v morálnej oblasti. Pre Svätú stolicu by každá osoba uchádzajúca sa o reprezentovanie vysielajúceho štátu s takýmto postojom bola označená ako *persona non grata*. Dvojnásobne to platí v prípade takého exponovaného diplomatického predstaviteľa, akým je veľvyslanec Spojených štátov amerických. „Vatikánskej neústupčivosti“ musíme rozumieť predovšetkým v kontexte koherencie v dodržiavaní vlastných zásad, ktorých prípadné nedodržanie by sa mohlo stať nebezpečným precedensom ani nie tak pre samotné medzinárodnopolitické renomé Svätej stolice, ako skôr pre katolícku cirkev ako takú. Na myslí máme najmä zásadu prameniaku už zo samotného Nového zákona, podľa ktorej má veriaci občan právo a povinnosť vzniesť námietku výhrady vo svedomí v prípade, keď štátna politika protirečí jeho osobnému morálnemu presvedčeniu, vrátane otázok súvisiacich s náboženskými normami (srov. Christians 2006, 675–676). Akceptácia diplomatického kandidáta – katolíka zastávajúceho súhlasné stanovisko s umelými portrati by znamenala popretie vyššie spomínanej ohlasovanej zásady, ako aj nepriame potvrdenie, že „nie je nič zlé na tom“, keď katolíci vo verejnom živote konajú v rozpore s učením cirkvi, ktorej sú príslušníkmi. Tento aspekt neslobodno brať zo zreteľa ani v iných podobných prípadoch diplomatického, príp. zahraničnopolitického pôsobenia Svätej stolice. Rovnaký vzorec správania, aký pozorujeme v jej prípade, platí aj do vnútra americkej spoločnosti, najmä tej, ktorá sa hlási ku konzervatívnemu katolicizmu, ktorý je antipódom „liberálneho katolicizmu“ C. Kennedyovej, D. Kmieca alebo bývalého newyorského starostu R. Giulianiho. Špekulácie o potenciálnom druhom prezidentovi – katolíkovi v budúcnosti budú inherentne späté s diskusiou o jeho priradení sa k niektorému z týchto dvoch krídel, takých citeľných (nielen) u amerických katolíkov. To isté platí aj o akomkoľvek inom, výraznejšie exponovanom kandidátovi na volený úrad na federálnej úrovni. Ako zdôrazňuje Formicola (2009, 21), „nie je prekvapením, že katolíci usilujúci sa o politický úrad a zasahujúci do neho na národnej úrovni sa stále musia posúvať doprava, aby uspokojili (cirkevnú) hierarchiu v otázke politickej zaviazanosti doktrinálnym princípom posvätnosti ľudského života [...]“. Ďalej tiež upozorňuje, že vyššie šance uchádzať sa o federálny politický úrad môže mať katolík ako člen Republikánskej strany, vzhľadom na jej konzervatívnu ideológiu podporujúcu pro-life politiku (Formicola 2009, 21).

6. Vatikánske a americké hodnoty vo vzájomnej komparácii

V súčasnosti môžeme označiť vzťahy USA a Svätej stolice, ktoré v januári 2014 zaznamenali 30. výročie svojho diplomatického ustanovenia, za stabilizované. Dokonca ani úsilie katolíckej cirkvi vo vnútri USA už viac nie je považované za ohrozovanie sekulárneho charakteru štátu. Ilustruje to aj zaujímavá udalosť, ktorá síce nemala diplomatický význam, no poukazovala na zmenené kultúrne vzorce v americkej spoločnosti, a ku ktorej došlo na jeseň roku 2006. Po tom, čo bola v islamských štátoch značne dezinterpretovaná akademická prednáška Benedikta XVI. prednesená v nemeckom Rezne (pozri Benedikt XVI. 2006; Soage 2007), dostali katolícki biskupi USA „tisícny listov a e-mailov na podporu pápežovej kontroverznej prednášky, ktoré odsudzovali islam ako náboženstvo násilia“ (Franco 2008, 201). Táto skutočnosť, napriek zjavnému nepochopeniu prednášky, ktorej pasáže boli – ako je známe – vytrhnuté z kontextu a dávali jej úplne opačný význam, než aký v skutočnosti mala, poukazuje na zásadnú zmenu v spôsobe vnímania Svätej stolice a osoby pápeža u americkej verejnosti oproti zaužívaným historickým podobám, kedy prevládala voči katolíckej cirkvi u majoritnej protestantskej spoločnosti silná averzia, ako bolo spomínané vyššie. Takýto pohľad Američanov treba vnímať aj v kontexte útokov z 11. septembra 2001, kedy sa u nich začal vytvárať čoraz silnejšie sa upevňujúci obraz moslimov ako teroristov a násilníkov.

Viacere iniciatívy, s akými prišli v roku 2012 americkí katolícki biskupi, už tiež nie sú nazerané s podozrením. Prvou z nich bol otvorený list Výboru pre medzinárodnú spravodlivosť a pokoj pri Konferencii katolíckych biskupov USA (skr. USCCB) vtedajšej ministerke zahraničných vecí Hillary R. Clintonovej zo dňa 2. marca 2012, oponujúci (už po druhýkrát v dejinách; prvýkrát sa tak stalo v r. 1983) vojenskému riešeniu problému údajného vyvíjania jadrovej zbrane v Iráne. Spolu s ním biskupi spustili aj celonárodnú petíciu proti nukleárnym zbraniam. Druhou iniciatívou, rovnako vo forme otvoreného listu H. R. Clintonovej od toho istého výboru USCCB zo dňa 17. apríla 2012, bola výzva na zrušenie amerického hospodárskeho embarga voči Kube, ako aj v prospech nadviazania plných diplomatických stykov USA s ňou. Vo svojej tretej, tentoraz výlučne vnútro politickej iniciatíve, vyzývali americkí biskupi na zmeny v americkom zákone o zdravotnej starostlivosti (PPACA), ktorý prikazoval aj katolíckym nemocniciam financovať umelé potraty. Jedným z kľúčových predstaviteľov tejto iniciatívy bol vojenský ordinár Timothy Broglio, ktorý sa vo svojom pastierskom liste z 26. januára 2012 ohradzoval voči spomínanej zdravotníckej legislatíve. Zaujímavosťou prípadu bola cenzúra jeho listu, ktorý bol spočiatku na príkaz Úradu pre armádnych duchovných (Office of the chief of chaplains) stiahnutý z verejnej propagácie na bohoslužbách. Druhým typom podobnej verejnej angažovanosti bola homília biskupa diecézy Peoria (Illinois) Daniela R. Jenkyho, ktorú predniesol 14. apríla 2012. V nej spojil odpor voči spornému navrhovanému zákonu s volebnou agitáciou pred v tom čase sa blížiacimi prezidentskými voľbami. Vo svojej kázni biskup Jenky okrem iného uviedol: „Túto jeseň musí každý praktizujúci katolík voliť, a to podľa svojho katolíckeho svedomia. Inak do nasledujúcej jesene môžu byť naše

katolíckych škôl, naše katolíckych nemocníc [...] celkom poľahky zatvorené. Pretože žiadna katolícka inštitúcia nemôže, za žiadnych okolností, spolupracovať so skutočným zlom zabíjania nevinného ľudského života v lone matky" (Jenky 2012, 59). Hoci išlo, hlavne v Jenkyho prípade o lokálnu iniciatívu, okamžite zarezovala nielen v celej americkej verejnosti, ale aj v katolíckych kruhoch mimo USA. V podobnom duchu, teda proti pripravovanej zdravotníckej legislatíve sa mal podľa Franca (2010, 62) vyjadriť aj bostonský arcibiskup, kardinál Seán Patrick O'Malley na pohrebe Demokrata a pro-choice katolíka Teda Kennedyho 29. augusta 2009. Vzhľadom na to, že pohrebu svojho podporovateľa a priateľa sa zúčastnil aj prezident Obama, využil túto príležitosť kardinál O'Malley, aby osobne tlmočil prezidentovi výhrady amerických biskupov voči plánovanej reforme. Uvedené vnútropolitické iniciatívy biskupov boli napokon úspešné, keďže Obama sa rozhodol akceptovať ich výhrady a zákon pozmeniť tak, aby katolícki zamestnávateľia a zdravotnícke zariadenia boli vyňatí spod spornej povinnosti. Do istej miery sa tak americkí biskupi nepriamo stali nástrojom zahraničnej politiky Svätej stolice, ktorá – celkom prirodzene – zastáva katolícku morálnu náhľadu na otázku umelých potratov, ako sa to ukázalo aj pri vyššie zmienenej kontroverzii výberu amerického veľvyslanca.

Vo vzájomných diplomatických stykoch medzi USA a Svätou stolicou, ako zdôraznil v jednom z rozhovorov bývalý americký veľvyslanec Díaz, momentálne dominuje šesť hlavných tém: hlad, ľudské práva, náboženská sloboda, zdravie svetovej populácie, nezákonný obchod a mier a bezpečnosť (pozri Ambrogetti 2010, 24). Podobné vzájomne zdieľané hodnoty vymedzil aj Ján Pavol II. vo svojom prejave k prvému americkému veľvyslancovi pri Svätej stolici v roku 1984. Pápež vtedy zdôraznil nevyhnutnosť kooperácie pri riešení globálnych problémov ľudstva, akými boli (a zväčša stále sú) hlad, preteky v zbrojení, ľudská bieda, útlak slabých, problém chudoby, postavenie utečencov, násilie páchané na svedomí a integrálny rozvoj jednotlivcov, spoločenstiev a národov (srov. Ján Pavol II. 1984, 721). Tieto skutočnosti potvrdil aj nový veľvyslanec Ken Francis Hackett, niekdajší člen mierových jednotiek v Ghane, ktorý medzi rokmi 1994 až 2012 pracoval v Pápežskej rade *Cor Unum*, ktorá má v kompetencii charitatívnu a humanitárnu činnosť. Jeho nomináciu navrhol prezident Obama v júni 2013 a Senát amerického Kongresu ju potvrdil 1. augusta 2013. Svoje poverovacie listiny odovzdal pápežovi Františkovi 21. októbra 2013. V rozhovore pre *National Catholic Reporter* Hackett uviedol, že napriek niektorým oblastiam, v ktorých USA a Svätá stolica nenachádzajú zhodu, existuje celý rad tém, v ktorých môžu postupovať spoločne: obchodovanie s ľuďmi, medzinárodný humanitárny rozvoj, problematika utečencov a kresťanských menšín vo svete. Nie odlišne sa vyjadril po svojej audiencii u hlavy Mestského štátu Vatikán na jar 2014 aj prezident Obama, keď počas tlačovej konferencie vyhlásil: „Počas stretnutia s Jeho Svätosťou pápežom Františkom sme mali spoločne diskusiu pokrývajúcu rozličné oblasti. Povedal by som, že najväčší časový priestor sme venovali dvom z nich. Jednou bola otázka chudoby, vylúčených osôb, tých ktorí nemajú príležitosti, ako aj rastu nerovnosti“ (Obama 2014). Dodal tiež, že si nemyslí, že by pápež vstupoval do nejakých konkrétnych

partnerstiev alebo koalícií s akoukoľvek politickou osobnosťou ohľadom akejkoľvek otázky. „Jeho práca je o čosi vznešenejšia. My sme dolu na zemi a venujeme sa profánnym záležitostiam, pričom on sa zaoberá vyššími mocnosťami“, zauvažoval poeticky B. Obama (2014). Prezident zároveň priznal, že počas jeho stretnutia s Františkom došlo k vyjasneniu pozícií o niektorých témach, pričom v prístupe k niekoľkým z nich sa Vatikán a USA líšia, avšak vo veľkej časti ostatných otázok je názor oboch strán totožný. Je zaujímavé, že takmer rovnaká rétorika sa objavila aj v prvej polovici 90. rokov. Vtedajší nastupujúci americký veľvyslanec Raymond Flynn uviedol, že americká vláda ako „jedna z najrešpektovanejších a najsilnejších na svete“ spolu s pápežom, ktorý „je jednou z najsilnejších morálnych síl našich čias“ dokážu „spoločne priniesť ľudstvu posolstvo nádeje“ (Hebblethwaite 1993). Zároveň pripustil, že hoci „v 98 % tém nachádzajú spoločnú reč“ (Hebblethwaite 1993), na niektoré otázky morálneho a politického charakteru majú obaja aktéri odlišné pohľady, pričom jednou z nich je otázka potratov.¹² Rovnaký problém pretrváva prakticky až do súčasnosti. Paralela s minulosťou je viac než zjavná. Prezidenti Clinton i Obama sa radia do prúdu pro-choice, veľvyslanec Flynn bol prívržencom tábora pro-life, pričom súhlas Svätej stolice s Hackettom (a predtým aj s Díazom) znamená, že bol(i) pre ňu diplomaticky akceptovateľný/í najmä z tohto pohľadu.

Z diplomatického hľadiska zaujímavou je zmienka súčasného amerického veľvyslanca Hacketta o pohľade iných štátov na zahraničnú politiku Svätej stolice počas pontifikátu pápeža Františka: „Môžem povedať, že každý veľvyslanec, s ktorým som sa tu zhováral hovorí, že jeho vláda teraz venuje viac pozornosti sledovaniu toho, čo sa deje vo Vatikáne. Chcú vedieť, aké budú Františkove priority a ako by sa mohol vyjadriť k veľkým svetovým otázkam“ (Allen 2013b). Medzi udalosti, ktoré vyvolali rozruch tak v USA ako aj u niektorých predstaviteľov Svätej stolice krátko po Hackettovom nastúpení do úradu bola správa o údajnom pláne zrušiť americké veľvyslanectvo pri Svätej stolici. Za tento krok americkí neokonzervatívci ihneď kritizovali prezidenta Obamu a interpretovali ho ako jeho pomstu americkým katolíkom, resp. americkým katolíckym biskupom kvôli ich odporu voči jeho „Patient Protection and Affordable Care Act“, ľudovo nazývaného aj „Obamacare“ alebo „Affordable Care Act“ (pozri Plan to Move... 2014). Ku kritike tohto kroku sa pridali aj viacerí bývalí americkí veľvyslanci pri Svätej stolici, pričom jeden z nich, James Nicholson, ho interpretoval ako „masívne oslabenie“ americko-vatikánskych stykov (Allen 2013a). V skutočnosti však nešlo o zrušenie, ale iba o presunutie úradu veľvyslanectva do blízkosti budovy veľvyslanectva USA v Talianskej republike od začiatku roka 2015. Tento krok bol odôvodňovaný úsporou finančných prostriedkov amerických daňových poplatníkov, zvýšením bezpečnosti personálu a fyzickým priblížením sa úradu

12) Počas svojej návštevy Vatikánu konštatoval prezident Johnson za prítomnosti Pavla VI. nasledovné: „Svätý otec a ja zmysľáme o mnohých témach veľmi podobne“ (Johnson a Pavol VI. 1967).

k územiu Mestského štátu Vatikán. Tento krok síce Svätá stolica rešpektuje, avšak jej rešpekt možno označiť skôr za zdržanlivý, keďže dôsledne dbá o to, aby veľvyslanectvá štátov pri Svätej stolici neboli stotožňované alebo spájané s úradmi rovnakého typu pri Talianskej republike (pozri Merica a Marrapodi 2013; Creagan 2013; Plan to Move... 2014). Svätá stolica sa usiluje vyhnúť aj tomu, aby bol u nej akreditovaný ten istý diplomat ako v Talianskej republike, čím by mohlo dôjsť k znížovaniu jej medzinárodno-politického významu, prípadne popieranu nezávislosti Vatikánskeho mestského štátu.

7. Záver

Bývalý veľvyslanec USA Díaz v jednom zo svojich interview pripomenul, že úlohou amerického veľvyslanca vo Vatikáne má byť reprezentácia americkej vlády, nie tamojšej katolíckej cirkvi, čo znamená najmä „*budovať mosty na úrovni diplomatických vzťahov medzi USA a Svätou stolicou v politických otázkach, ktorými sa v tomto bilaterálnom vzťahu zaoberáme*“ (Ambrogetti 2010, 25). Napriek viacerým vyššie uvádzaným formálnym vyjadreniam reprezentantov americkej vlády, ktoré pripisujú Svätej stolici takmer bezvýhradne pozitívnu úlohu v medzinárodných vzťahoch i napriek faktu, že Svätá stolica je dnes často vnímaná ako „*jeden z kľúčových aktérov globálneho vládnutia*“, ktorého ako sprostredkovateľa v medzinárodných konfliktoch rešpektujú tak islamské, ako aj sekulárne politické režimy (Barbato 2013, 42), zriedkavé nie sú názory niektorých odborníkov, ktorí neprikladajú priveľký význam Svätej stolici a jej diplomacii, predovšetkým z pohľadu americkej zahraničnej politiky. Tá totiž už dlhodobo prijíma skôr neorealistický prístup, vychádzajúc z ideového dedičstva Alexandra Hamiltona, podľa ktorého sa vo svojej zahraničnej politike „*musia Spojené štáty [americké] riadiť sebeckými, dobre vykalikulovanými a hoc aj premenlivými záujmami štátu podľa vzoru európskych mocností*“ (Kalický 2006, 86). Cez prizmu takéhoto poňatia zahraničnej politiky nie je prekvapujúce, že Svätá stolica vzhľadom na svoj geopolitický význam, ako aj na svoj dlhodobý striktný pacifistický prístup zohráva (a zrejeme naďalej bude zohrávať) skôr marginálnu úlohu v americkom geopolitickom projekte, čo potvrdzuje napríklad pevné odhodlanie prezidenta Busha ml. podniknúť vojenskú intervenciu do Iraku aj napriek vytrvalej snahe Svätej stolice zvrátiť toto rozhodnutie. V rétorickej rovine potvrdzuje tento názor napríklad americký vojenský stratég a historik Edward Nicolae Luttwak. Podľa neho „*Taliani sa zaujímajú o to, čo robí Svätá stolica, ale v Spojených štátoch sa o to nestaráme. Vatikán nie je v našom geopolitickom svete*“ (Franco 2008, 195). Tento postoj potvrdzujú aj zistenia prezentované v tomto texte.

Americkú zahraničnú politiku výrazne neovplyvňovali ani vatikánske mierové intervencie počas oboch vojen v Zálive. Ako paradoxnými sa javia dva fakty. Po prvé, že významnejšiu pozíciu v amerických zahraničnopolitických úvahách zohrávala diplomacia Svätej stolice počas funkčného obdobia L. B. Johnsona, konkrétne v priebehu vojny vo Vietname. V tomto prípade mediačné aktivity Pavla VI. inštrumentálne zapadali do americkej stratégie s cieľom ukončiť nepopulárny konflikt, priviesť Severný

Vietnam k rokovaniam a napraviť negatívne renomé USA u svetovej verejnosti. Po druhé, že to nie sú len USA, ktoré sa (prinajmenšom rétoricky) dovolávajú morálnej a duchovnej sily Svätej stolice, ale aj Vatikán vníma Spojené štáty americké ako kľúčového aktéra, a to v tej istej oblasti. Zjavné to bolo v prípade intervencie Pavla VI., kedy pápež apeloval na americký obraz vo svete, ale ešte viac po teroristických útokoch v roku 2001. Novému americkému veľvyslancovi Jamesovi Nicholsonovi len dva dni po udalostiach adresoval Ján Pavol II. príhovor, v ktorom explicitne vyzdvihol úlohu USA ako „*morálneho lídra vo svete*“, pričom udržanie tejto úlohy podmienil vernosťou princípom, na ktorých boli Spojené štáty americké pôvodne založené (Ján Pavol II. 2001, 6).

Vychádzajúc zo zistení a záverov analýzy bilaterálnych vzťahov Svätej stolice a USA, ktorá bola predmetom tejto štúdie, možno na záver konštatovať, že najmä prvý zo spomínaných aktérov sa postupom času ukazuje ako úspešnejší vo využívaní svojej mäkkej moci, zvlášť pokiaľ ide o snahu o (čiastočnú) kontrolu medzinárodnopolitickej rétoriky a diskurzu (srov. Rothman 2011, 59–60). Deje sa tak aj napriek rade kompromitujúcich udalostí, akými boli napr. škandály zneužívania detí pedofilnými kňazmi (prejavujúce sa po celom svete), tzv. kauza Williamson (sňatie exkomunikácie zo strany Benedikta XVI. z neplatne vysväteného biskupa popierajúceho holokaust v roku 2009) či kauza Vatileaks (únik a následné zverejnenie súkromnej pápežskej korešpondencie a dokumentov v roku 2012). Treba však poznamenať, že merať úspechy zahraničnej politiky Svätej stolice prijatím empirických kritérií, ako je to bežné v prípade iných štátnych aktérov medzinárodných vzťahov, by bolo metodologicky chybné, keďže jej špecifické a v mnohých ohľadoch výsadné postavenie v medzinárodnopolitickej štruktúre nie je bezprostredne závislé od parciálnych úspechov alebo neúspechov, ale skôr na „*étose*“ globálneho mieru a porozumenia medzi národmi, ktorý sa dlhodobo usiluje svojimi rozličnými krokmi (spolu)vytvárať. Jej misia sa totiž opiera o silu, ktorú by bolo možné pomenovať ako „*katolícky kresťanský idealizmus*“, ktorý je súčasne transcendentálny a osobný, vyhýba sa rétorike hrozieb, sankcií a národných záujmov, pričom má zároveň silný duchovný rozmer (srov. Chong a Troy 2011, 353). Z dlhodobého hľadiska sa zdá, že Svätá stolica nezohráva výraznejšiu úlohu pri prevencii konfliktov alebo v postkonfliktnom urovnávaní vzťahov, a to navzdory svojmu diplomatickému aktivizmu na medzinárodnom poli. Ako úspešnejšie tvárou v tvár americkej (domácej) politiky sa javí pôsobenie katolíckeho tlaku zvnútra na domáce politické elity, čo sa prejavilo napr. v opozícii cirkevnej hierarchie v prípade tzv. zákona Obamacare, ktorý bol v dôsledku jej intervencií a následného spoločenského tlaku modifikovaný. Tieto udalosti však, prirodzene, nie je možné interpretovať ako priamy (alebo aj nepriamy) diplomatický čin Svätej stolice, akým bolo napríklad odmietanie kandidátov na post amerického veľvyslanca vo Vatikáne počas prvého funkčného obdobia prezidenta Obamu. Tento akt však nenarušil dlhodobé dobré vzájomné vzťahy, ako sa to nestalo ani v prípade otázky medzinárodnoprávneho uznania nezávislosti Kosova. Kosovo jednostranne vyhlásilo nezávislosť 17. februára 2008, pričom od začiatku mal tento krok

silnú podporu USA, ktorá sa zaradila medzi štáty uznávajúce tento akt. Svätá stolica nezávislosť Kosova až do súčasnosti neuznala, hoci v roku 2011 Benedikt XVI. vymenoval do Slovinska nového apoštolského nuncia, poľského rodáka Mons. Juliusza Janusza, ktorý bol zároveň určený za apoštolského delegáta do Kosova, čo však vzhľadom na nediplomatický a výlučne cirkevný charakter funkcie delegáta neindikuje významnú zmenu stanoviska Svätej stolice v tejto otázke.¹³

Hoci súčinnosť oboch aktérov medzinárodných vzťahov by mohla dosiahnuť výraznejšie úspechy v prípade deklarovaného záujmu o špecifické problémy, ktorými sú dlhotrvajúci exodus blízkových východných kresťanov z regiónu alebo ochrana (ohrozených) kresťanských menšín vo všeobecnosti, vzhľadom na odlišné priority americkej zahraničnej politiky by nebolo správne tento aspekt ich vzťahov preceňovať. Dejinné chvíle, kedy americká strana považovala Svätú stolicu za kľúčového spojenca v boji proti nepriateľovi (svojho času stelesnenom hlavne v globálnom komunizme) sú už totiž minulosťou a pri nových výzvach, akým je napr. šírenie militantného islamského fundamentalizmu, len ťažko môže Svätá stolica zohrať podobnú úlohu, ako v 60., 70. či 80. rokoch minulého storočia v amerických geostrategických plánoch.

Použité zdroje

Literatúra

- ABU-EID, Ramzi a THIM, Michal (2009): Blízky východ. In: Kozák, Kryštof a kol.: *Zahraniční politika USA na začátku 21. století*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, s. 194–215.
- ARAUJO, Robert John (2012): Roman Catholic Teachings on the Use of Force: Assessing Rights and Wrongs from World War I to Iraq. *Nova et Vetera*, roč. 10, č. 4, s. 1049–1072.
- AZUD, Ján (2000): Zásada neintervencie v medzinárodnom práve (k otázke humanitárnej intervencie). *Právny obzor*, roč. 83, č. 5, s. 367–383.
- BALÍK, Stanislav (2013): The Second Vatican Council and the Czechoslovak State. *Religion, State and Society*, roč. 41, č. 1, s. 5–17.
- BARBATO, Mariano (2013): A State, a Diplomat, and a Transnational Church: The Multi-layered Actorness of the Holy See. *Perspectives. Review of International Affairs*, roč. 21, č. 2, s. 27–48.
- BARŠA, Pavel (2003a): *Hodina impéria. Zdroje súčasné zahraniční politiky USA*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- BARŠA, Pavel (2003b): Zdroje amerického chování. K diskuzi o transatlantické diferencii. *Mezinárodní vztahy*, roč. 38, č. 2, s. 5–22.
- BASTIAN, Jens (2005): Humanitarian intervention: ethics and legal aspects. *Southeast European and Black Sea Studies*, roč. 5, č. 1, s. 145–150.
- BOYLE, Joseph (2006): Traditional just war theory and humanitarian intervention. In: Nardin, Terry a Williams, Melissa S. (eds.): *Humanitarian intervention*. New York, Londýn: New York University Press, s. 31–57.
- CALIFANO, Joseph A. Jr. (1991): The President and the Pope: L.B.J., Paul VI and the Vietnam War. *America*, roč. 165, č. 10, s. 238–239.

13) *Bližšie ohľadom otázky nezávislosti Kosova, ktorá môže napomôcť objasniť opatrné stanovisko Svätej stolice pozri Rosputinský (2009, 2010).*

DUMBRELL, John (2004): *President Lyndon Johnson and Soviet communism*. Manchester, New York: Manchester University Press.

DUNN, Dennis J. (1982): The Vatican's Ostpolitik: Past and Present. *Journal of International Affairs*, roč. 36, č. 2, s. 247–255.

FERRARI, Silvio (2004): The Middle East Policy of the Holy See. *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, roč. 39, č. 2, s. 79–88.

FIXDAL, Mona a SMITH, Dan (1998): Humanitarian Intervention and Just War. *Mershon International Studies Review*, roč. 42, č. 2, s. 283–312.

FORMICOLA, Jo Renee (2009): Catholic Moral Demands in American Politics: A New Paradigm. *Journal of Church and State*, roč. 51, č. 1, s. 4–23.

FRANCO, Massimo (2008): *Parallel Empires. The Vatican and the United States – Two Centuries of Alliance and Conflict*. New York: Doubleday.

FRANCO, Massimo (2010): The Vatican and the White House. *Survival*, roč. 52, č. 3, s. 51–56.

GALLIGAN, Michael W. (1985): United States-Vatican Relations: Present Benefits and Future Precautions. *Journal of International Affairs*, roč. 38, č. 2, s. 337–347.

GAYTE, Marie (2011): The Vatican and the Reagan Administration: A Cold War Alliance? *The Catholic Historical Review*, roč. 97, č. 4, s. 713–736.

GAYTE, Marie (2013): Cold war triangle? The United States, the Vatican and Cuba. *Journal of Transatlantic Studies*, roč. 11, č. 1, s. 47–61.

GLANDON, Mary Ann (2008): Justice and Human Rights: Reflections on the Address of Pope Benedict to the UN. *The European Journal of International Law*, roč. 19, č. 5, s. 925–930.

HALAS, František Xaver (2013): *Fenomén Vatikán*. 2. rozšíř. vyd. Brno: CDK.

HLAVÁČEK, Pavel (2012): Paradigmata americké zahraniční politiky aneb legitimace moci pomoci „Mnichova“ a „Vietnamu“. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni 3/2012*, s. 192–221.

HODER, Lukáš (2009): Architekti Bushovy doktríny. Vliv neokonzervativců na vytváření zahraničnopolitické strategie George W. Bushe. *Mezinárodní vztahy*, roč. 44, č. 2, s. 25–43.

HODER, Lukáš a SUCHÝ, Petr (2011): Bushova doktrína na Blízkém východě: Zahraniční politika USA vůči Blízkému východu v období administrativy George W. Bushe. *Obrana a strategie*, roč. 2011, č. 1, s. 69–85.

HOLUB, Tomáš (2008): *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané „spravedlivé válce“*. Návrh kriteriologie (dizertační práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Katedra teologické etiky a spirituální teologie.

HRABOVEC, Emília (2008): Slovensko a Svätá stolica 1918–1939 v kontexte medzinárodných vzťahov. In: Hrabovec, Emília (ed.): *Slovensko a Svätá stolica*. Trnava: Trnavská univerzita, s. 184–220.

HUSENICOVÁ, Lucia (2010): Humanitárne intervencie ako nástroj riešenia humanitárnych kríz. In: *Interpolis 10. Zborník príspevkov zo VII. vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov s medzinárodnou účasťou v Banskej Bystrici 25. novembra 2010*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 432–437.

CHESTERMAN, Simon (2011): “Leading from Behind”: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention after Libya. *Ethics & International Affairs*, roč. 25, č. 3, s. 279–285.

CHONG, Alan a TROY, Jodok (2011): A Universal Sacred Mission and the Universal Secular Organization: The Holy See and the United Nations. *Politics, Religion & Ideology*, roč. 12, č. 3, s. 335–354.

CHRISTIANS, Louis-Leon (2006): Religious Law and Secular Law in Democracy: The Evolutions of the Roman Catholic Doctrine After the Second Vatican Council. *Brigham Young University Law Review 3/2006*, s. 661–676.

KALICKÝ, Juraj (2006): Filozoficko-konceptuálny rámec zrodu zahraničnej politiky USA. In: *Interpolis 06. Zborník príspevkov z III. vedeckej konferencie doktorandov v Banskej Bystrici 23. novembra 2006*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 83–91.

KALICKÝ, Juraj (2011): *Vojensko-politické stratégie USA v období Studenej vojny*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

KAMM, Frances M. (2004): Failures of Just War Theory: Terror, Harm, and Justice. *Ethics*, roč. 114, č. 4, s. 650–692.

KELLNER, Douglas (2004): Preemptive strikes and the war on Iraq: a critique of Bush administration unilateralism and militarism. *New Political Science*, roč. 26, č. 3, s. 417–440.

KOČNEROVÁ, Mária (2009): Vplyv neokonzervatívcov pri formovaní zahraničnej politiky administratívy G. W. Busha. In: *Interpolis <09. Zborník príspevkov zo VI. vedeckej konferencie doktorandov v Banskej Bystrici 29. októbra 2009*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 205–211.

KOLOZI, Peter (2013): The Neoconservative Critiques of and Reconciliation with Capitalism. *New Political Science*, roč. 35, č. 1, s. 44–64.

KONIAR, Ivan (2009): Zdôvodnenie vojny v prácach sv. Augustína. *Studia theologica*, roč. 11, č. 4, s. 15–36.

KONIAR, Ivan (2011): *Tradícia spravodlivej vojny. Teória alebo teórie?* Ružomberok: Verbum.

KREJČÍ, Oskar (2009): *Zahraniční politika USA. Ideje, doktríny, stratégie*. Praha: Professional Publishing.

LANGAN, John (1992): The just war theory after the Gulf War. *Theological Studies*, roč. 53, č. 1, s. 95–112.

LEE, Steven (2011): The Who and the Why of Humanitarian Intervention. *Criminal Justice Ethics*, roč. 30, č. 3, s. 302–308.

LUXMOORE, Jonathan a BABIUCHOVÁ, Jolanta (2003): *Vatikán a rudý prapor. Zápas o duši východní Evropy*. Praha: Volvox Globator.

MATLARY, Janne Haaland (2001): The just peace: The public and classical diplomacy of the Holy See. *Cambridge Review of International Affairs*, roč. 14, č. 2, s. 80–94.

MATLARY, Janne Haaland (2007): *Ludské práva ohrozené mocou a relativizmom*. Bratislava: Vydavateľstvo Michala Vaška.

MEDINGER, Jason Daniel (2006): The Holy See, Historicity, and Humanitarian Intervention: Using Integrative Jurisprudence to Inform Contemporary Practice. *Texas International Law Journal*, roč. 41, č. 1, s. 39–66.

NUTI, Leopoldo (2003): The Center-Left Government in Italy and the Escalation of the Vietnam War. In: Daum, Andreas W., Gardner, Lloyd C. a Mausbach, Wilfried (eds.): *America, the Vietnam War and the World: Comparative and International Perspectives*. Cambridge: German Historical Institute and Cambridge University Press, s. 259–278.

PATTISON, James (2007): Humanitarian Intervention and International Law: The Moral Importance of an Intervener's Legal Status. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, roč. 10, č. 3, s. 301–319.

PATTISON, James (2008): Legitimacy and Humanitarian Intervention: Who Should Intervene? *The International Journal of Human Rights*, roč. 12, č. 3, s. 395–413.

PAVEL, Carmen E. (2010): Alternative agents for humanitarian intervention. *Journal of Global Ethics*, roč. 6, č. 3, s. 323–338.

PERITORE, Patrick N. (1997): Political theory and public attitudes: Reinhold Niebuhr's political philosophy and American perceptions of the Gulf War. *Journal of Political Ideologies*, roč. 2, č. 2, s. 159–176.

ROBINSON, William I. (2004): What to expect from US "democracy promotion" in Iraq. *New Political Science*, roč. 26, č. 3, s. 441–447.

ROSPUTINSKÝ, Peter (2009): K problému legálnosti jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova. In: *Interpolis <09. Zborník príspevkov zo VI. vedeckej konferencie doktorandov v Banskej Bystrici 29. októbra 2009*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 254–259.

ROSPUTINSKÝ, Peter (2010): K posudku Medzinárodného súdneho dvora Organizácie spojených národov vo veci jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova. In: *Interpolis <10. Zborník príspevkov zo VII. vedeckej konferencie doktorandov v Banskej Bystrici 25. novembra 2009*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 349–356.

ROSPUTINSKÝ, Peter (2011): Úvod do štúdia medzinárodných organizácií. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

ROTHMAN, Steven B. (2011): Revising the soft power concept: what are the means and mechanisms of soft power? *Journal of Political Power*, roč. 4, č. 1, s. 49–64.

RZEPECKA, Marta (2010): The Rhetoric of Peace during the Cold War. *Ad Americam. Journal of American Studies*, roč. 2010, č. 11, s. 99–106.

SHELLEDY, Robert B. (2004): The Vatican's Role in Global Politics. *SAIS Review of International Affairs*, roč. 24, č. 2, s. 149–162.

SEKERÁK, Marián (2012): Svätá stolica: medzinárodnoprávne a diplomatické dimenzie. *Nové Horizonty*, roč. 6, č. 1, s. 18–24.

SEKERÁK, Marián (2013): Pôsobenie Svätej stolice v medzinárodnej politike a jej diplomatická služba. *Politologická revue*, roč. 18, č. 1, s. 58–86.

SEYBOLT, Taylor B. (2007): *Humanitarian military intervention: The conditions for success and failure*. Oxford: SIPRI.

SOAGE, Ana Belen (2007): The Muslim Reaction to Pope Benedict XVI's Regensburg Address. *Totalitarian Movements and Political Religions*, roč. 8, č. 1, s. 137–143.

SUCHÁNEK, Drahomír (2012): *Ius exclusivae: Právo exkluzivity při papežských volbách*. Praha: Aleš Skřivan ml.

SUCHÝ, Petr (2004): Sociální encykliky Jana Pavla II. v kontextu mezinárodních vztahů. In: Fiala, Petr, Hanuš, Jiří a Vybíral, Jan (eds.): *Katolická sociální nauka a současná věda*. Brno, Praha: CDK, Vyšehrad, s. 157–170.

UŠIAK, Jaroslav a LASICOVÁ, Jana (2013): Strategická a bezpečnostná kultúra Spojených štátov amerických. *Politické vedy*, roč. 16, č. 1, s. 83–96.

VAN DER MOLEN, Mark Thomas (1984): Diplomatic Relations Between the United States and the Holy See: Another Brick from the Wall. *Valparaiso University Law Review*, roč. 19, č. 1, s. 197–219.

VILÍMEK, Petr (2001): Vývoj obranné politiky USA v devadesátých letech XX. století. In: Suchý, Petr (ed.): *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, s. 87–121.

WALZER, Michael (1977): *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books.

WATT, Alan J. (2004): Which Approach? Late Twentieth-century Interpretations of Augustine's Views on War. *Journal of Church and State*, roč. 46, č. 1, s. 99–113.

WEIGEL, George (2004): The President and the Pope. *National Review*, 28. 06. 2004, s. 23–24.

WEIGEL, George (2005): *Svedok nádeje*. 2. vyd. Praha: Práh.

WEIGEL, George (2007): Just war and Iraq wars. *First Things: A Monthly Journal of Religion & Public Life*, roč. 2007, č. 172, s. 14–20.

WELLS, Donald A. (1969): How Much Can 'The Just War' Justify? *The Journal of Philosophy*, roč. 66, č. 23, s. 819–829.

WELSH, Jennifer M. (2008): Brát dôsledky vážne. Námitky vŕči humanitárni intervenci. *Filosofický časopis*, roč. 56, č. 6, s. 833–855.

WOLLNER, Ulrich (2010): Platónov Sokrates o demokracii v dialógu Gorgias. In: Buraj, Ivan a kol.: *Antická demokracia a sloboda a súčasnosť*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 117–141.

WOOLNER, David B. a Kurial, Richard G. (eds.): *FDR, the Vatican and the Roman Catholic Church in America, 1933–1945*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

WYNN, Wilton (1988): *Keepers of the Keys: John XXIII, Paul VI and John Paul II. Three Who Changed the Church*. New York: Random House.

ŽÁK, Petr (2013): Proměny vztahu papežství k evropské integraci: Od Pia XII. k Benediktu XVI. *Mezinárodní vztahy*, roč. 48, č. 4, s. 67–88.

Pramene

ALLEN, John L. Jr. (2013a): Former US envoys to Vatican criticize plan to move embassy. *National Catholic Reporter*, roč. 50, č. 4, s. 3.

ALLEN, John L. Jr. (2013b): Hackett interview; Gotti Tedeschi; Lefebvrist; and speaking dates. *National Catholic Reporter*, 25. 10. 2013 (<http://ncronline.org/blogs/all-things-catholic/hackett-interview-gotti-tedeschi-lefebvrist-and-speaking-dates>, 14. 11. 2013).

AMBROGETTI, Angela (2010): A theologian as US envoy to the Vatican. *Inside the Vatican*, roč. 17, č. 2, s. 24–25.

BENEDIKT XVI. (2006): Faith, Reason and the University. *Vital Speeches of the Day*, roč. 72, č. 25, s. 706–710.

BENEDIKT XVI. (2007): *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia pápeža Benedikta XVI. o Eucharistii – prameni a vrchole života a poslania Cirkvi*. Trnava: SSV – Vojtech.

BENEDIKT XVI. (2013): Ad sessionem plenariam Pontifici Concilii „Cor Unum“. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. CV, č. 2, s. 165–167.

CREGAN, James F. (2013): Embassy Vatican under the spell of Embassy Rome. *American Diplomacy*, 18. 12. 2013, s. 1–3.

FRANTIŠEK (2013): Evangelii gaudium. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. CV, č. 12, s. 1019–1137.

HEBBLETHWAITE, Peter (1993): Boston's Flynn breezes into Vatican as ambassador. *National Catholic Reporter*, roč. 29, č. 36, s. 16.

HUMPHREY, Hubert H. (1967): *Telegram From the Consulate General in Florence, Italy to the Department of State* (<http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d308>, 4. 11. 2014).

JÁN XXIII. (1963): Epistula encyclica Pacem in terris. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LV, č. 5, s. 257–304.

JÁN PAVOL II. (1984): Allocutio Ad Excelentissimum Virum Vilelmum Wilson Foederatarum Civitatum Americae Septemtrionalis apud Sedem Apostolicam constitutum Legatum. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LXXVI, č. 8, s. 720–722.

JÁN PAVOL II. (1990): *Messaggio di Giovanni Paoli II Urbi et Orbi: Natale 1990* (http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/urbi/documents/hf_jp_ii_mes_19901225_urbi_it.html, 15. 11. 2013).

JÁN PAVOL II. (1991a): Nuntii Scripto Dati I: To His Excellency Saddam Hussein, President of Iraq. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LXXXIII, č. 9, s. 765.

JÁN PAVOL II. (1991b): Nuntii Scripto Dati II: To the Honorable George Bush, President of the United States of America. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LXXXIII, č. 9, s. 766.

JÁN PAVOL II. (2000): *Message of His Holiness Pope John Paul II for the Celebration of the World Day of Peace: „Peace on Earth to Those Whom God Loves!“* (http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp_ii_mes_08121999_xxxiii-world-day-for-peace_en.html, 6. 11. 2013).

JÁN PAVOL II. (2001): Pope's Address to New U.S. Ambassador to the Holy See. *America*, roč. 185, č. 10, s. 6–7.

JÁN PAVOL II. (2003): *Address of His Holiness Pope John Paul II to the Diplomatic Corps* (http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2003/january/documents/hf_jp_ii_spe_20030113_diplomatic-corps_en.html, 15. 11. 2013).

JENKY, Daniel R. (2012): Musíme byť pripravení bojovať za vieru. *Impulz. Revue pre modernú katolícku kultúru*, roč. 8, č. 2, s. 56–60.

JOHNSON, Lyndon B. (1964): *Entry From President Johnson's Daily Diary* (<http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d303>, 4. 11. 2014).

JOHNSON, Lyndon B. (1966): *Letter From President Johnson to Pope Paul VI* (<http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d305>, 1. 11. 2014).

JOHNSON, Lyndon B. (1968): *Letter From President Johnson to Pope Paul VI* (<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d311>, 1. 11. 2014).

JOHNSON, Lyndon B. a Pavol VI. (1967): *Memorandum of Conversation* (<http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d310>, 1. 11. 2014).

LAGHI, Pio (2003): *Statement of Cardinal Pio Laghi, Special Envoy of John Paul II to President George Bush* (http://www.vatican.va/holy_father/special_features/peace/documents/peace_20030306_card-laghi-usa-meeting_en.html, 30. 1. 2014).

MERICA, Dan a Marrapodi, Eric (2013): *Vatican downplays controversy over U. S. embassy move* (<http://reli-gion.blogs.cnn.com/2013/11/27/vatican-knocks-down-controversy-over-u-s-embassy-move/>, 10. 2. 2014).

MIGLIORE, Celestino (2003): *Statement by Archbishop Celestino Migliore, Permanent Observer of the Holy See to the United Nations at the Meeting of the Security Council under Agenda Item: The Situation between Iraq and Kuwait* (<http://www.holyseemission.org/statements/statement.aspx?id=290>, 14. 1. 2013).

NIXON, Richard (1969): *Remarks at a Meeting With Pope Paul VI.* (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=2438>, 26. 4. 2014).

OBAMA, Barack (2014): *Readout of the President's Audience with His Holiness Pope Francis* (<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/03/27/readout-president-s-audience-his-holiness-pope-francis>, 8. 4. 2014).

Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj (2008): *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha – Vojtech.

PAVOL VI. (1965a): Epistula encyclica Mense Maio. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LVII, č. 5, s. 353–358.

PAVOL VI. (1965b): Summi Pontificis allocutio in Consilio Nationum Unitarum. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LVII, č. 11, s. 877–885.

PAVOL VI. (1966a): Epistula encyclica Christi Matri. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LVIII, č. 10, s. 745–749.

PAVOL VI. (1966b): In Petriano foro habita, Summo Pontifice Sacrum peragente, die per totum terrarum orbem precationi dicato ad pacem inter homines impetrandam a Deo. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LVIII, č. 11, s. 898–900.

PAVOL VI. (1967): Ad omnes «bonae voluntatis» homines, quos enixe Beatissimus Pater exhortatur, ut calendis ianuariis diem celebrent fovendae paci per totum terrarum orbem dicatum. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LIX, č. 12, s. 1097–1102.

PAVOL VI. (1968): *Letter From Pope Paul VI to President Johnson* (<http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d312>, 1. 11. 2014).

PAVOL VI. (1971): Epistula apostolica Octogesima adveniens. *Acta Apostolicae Sedis*, roč. LXIII, č. 6, s. 401–441.

Plan to Move Vatican Embassy Sparks Conspiracy Theory From Right Wing (2014): *Church & State*, roč. 67, č. 1, s. 21–21.

Signs of the Times. Papal Envoy Says Events Proved Vatican Right About Iraqi War (2003): *America*, roč. 189, č. 2, s. 4.

Vatican Information Service (2011): *Holy See, Observer at International Conference on Libya* (<http://vis-news-en.blogspot.cz/2011/03/holy-see-observer-at-international.html>, 5. 11. 2014).

Summary

The Holy See is an exceptional international political actor which has existed longer than the Westphalian system of international relations. It is so thanks to its interconnection with the Catholic Church and to the institution of the papacy itself. In the paper, I offer an analysis of the implications of the bilateral relations of the Holy See with another interesting international political agent: the United States of America. I examine some important moments in U.S.-Vatican relations, especially the Vatican's attitude to the wars in Vietnam, Persian Gulf and Iraq. Moreover, I analyze the cases of U.S. diplomatic nominees during Barack Obama's first term and U.S. Catholic bishops' involvement in domestic policy. Consequently, I compare the values of the Holy See and the United States as manifested in their mutual relationships. I aim at uncovering the background of key moments which have affected bilateral relations between the U.S.A. and the Holy See. Then, I examine the mu-

tual influence of foreign policy actions between the two actors of international relations. My paper draws on the analysis of (a) primary sources, namely official Vatican documents (encyclical letters, papal speeches and interviews) and journalistic texts; and (b) hermeneutics offered primarily by IR theorists, historians and the experts on the Vatican, as well as of the interviews with two U.S. ambassadors to the Holy See and the statements of President Obama during his press conference held in Washington in 2014.

Despite of some past and recent diplomatic controversies and discords, it could be expected that the relations of the Holy See and the U.S.A. will develop in the spirit of mutual understanding, mainly in the issues of the poor, the marginalized, those without opportunity, religious minorities around the world, and growing global inequality. In fact, the Vatican has been clear about its position on a range of issues, some of them in which the U.S.A. differs (contraception, intentional abortions, same-sex marriages), but most of which these states agree on. Nowadays, it is clear that the Holy See does not envision entering into a partnership or a coalition with any political figure on any issue. Possible imminent threat of war against Iran, Syria, North Korea or another state would probably lead the Holy See again to accentuate the diplomatic (i.e. not military) solution of the conflict, using all available diplomatic tools and appeals to peacekeeping as was the case in the war in Vietnam or both wars in the Gulf. The Holy See would therefore probably attempt again to use its soft power by seeking (partial) control of international political rhetoric and discourse. Its success in the case of further engagement was probably even smaller than in the case of some of its current manifestations such as in international politics. To be sure, it would be methodologically flawed to measure the success of the Holy See's foreign policy and diplomacy by empirical criteria common in international relations. "Vatican" diplomacy is specific and it has in many respects a privileged position in the international political structure; it is not directly dependent on partial successes or failures but draws from the "ethos" of global peace and understanding between peoples. Its mission is in fact based on an atypical kind of power that could be called a "Catholic Christian idealism", which is transcendental and personal at the same time; it motivates through appeals to Providence, and to spirituality. It is without any doubt that the Holy See could play a greater role in conflict prevention or post-conflict reconstruction. On the contrary, pragmatic and far-sighted American foreign policy could use it for enhancing its soft power and improving its image in the international arena. It is questionable whether the Holy See could accede (consciously) to such a diplomacy game. Rather, we could expect that her own activities of a humanitarian and diplomatic nature would aim at such specific global problems as a long-lasting exodus of Christians from the Middle East and protection of endangered Christian minorities in general throughout the world.

Lenka Kudláčová

Analysis of the U.S. Foreign Policy towards North Korea: Comparison of the Post-Cold War Presidents

Abstract

This article deals with North Korean foreign policy strategies of the post-Cold War presidents of the United States. It aims to provide firstly, analysis of the North Korean policy of G. H. W. Bush, B. Clinton, G. W. Bush and B. Obama from the point of view of foreign policy goals and tools. Secondly, it aims to compare their North Korean policy. By analyzing foreign policy strategies of those presidents, we can subsequently depict particular trends in development of the U.S.-North Korean relations, assess the changes of particular foreign policy goals and tools and finally to underline aspects of mutual relations that showed to be problematic in the researched era.

Key words: North Korea (DPRK), United States, foreign policy analysis, Clinton, Bush, Obama, nuclear program

1. Introduction

Formation of a suitable foreign policy towards the Democratic People's Republic of Korea¹ (North Korea, DPRK) is an often discussed issue. As a majority of negotiations with

1) This article originated in the Framework of project "Civil Society organizations and Their Role in Confidence Building in Conflict-Prone Areas" (SGS-2013-017) supported by